

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Názory pracovníků
pedagogicko-psychologických
poraden
na individuální vzdělávání
na 2. stupni ZŠ a jejich porovnání
s příklady z praxe**

Monika Humplová

Katedra pedagogiky psychologie - JABOK
Vedoucí práce: Mgr. Anna Klimešová
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání zejména na 2. stupni ZŠ a jejich porovnání s příklady z praxe“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 23.12.2021

Anotace

Bakalářská práce se zabývá individuálním vzděláváním na 2. stupni základní školy v České republice. Cílem analýzy je porovnat názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden se zkušenostmi rodičů a dětí v domácím vzdělávání.

První teoretická část se věnuje legislativě a průběhu individuálního vzdělávání v České republice a zahraničí. Analytická část popisuje použité metody dotazníkového šetření u pracovníků pedagogicko-psychologických poraden (kvantitativní část) a polostrukturovaných rozhovorů s rodiči vzdělávajícími své děti na druhém stupni ZŠ v domácím vzdělávání (kvalitativní část). Získaná data byla statisticky zpracována a jsou prezentovány výsledky s komentářem. Lze shrnout, že pracovníci poraden, kteří mají větší zkušenosti s individuálním vzděláváním, jsou také k tomuto způsobu vzdělávání vstřícnější. Všichni respondenti však hodnotí rizika domácího vzdělávání jako významná. Na podkladě rozhovorů s rodiči je zřejmé, že popisovaná rizika nevnímají jako závažná. Většinou si uvědomují menšinové zastoupení svého životního stylu v rámci společnosti. Závěry bakalářské práce poskytují přehled názorů pracovníků poraden a rodičů žáků na individuální vzdělávání na 2. stupni ZŠ.

Klíčová slova

Individuální vzdělávání na 2. stupni ZŠ

Domácí vzdělávání

Pedagogicko-psychologická poradna

odborné vyjádření

Summary

The bachelor thesis deals with individual education at the second level of primary school in the Czech Republic. The aim of the analysis is to compare the opinions of the staff of pedagogical-psychological counselling centres with the experiences of parents and children in home education.

The first theoretical part describes the legislation and the course of individual education in the Czech Republic and abroad. The analytical part describes the methods used in the questionnaire survey of the staff of pedagogical-psychological counselling centres (quantitative part) and semi-structured interviews with parents educating their children at the second level of primary school in home education (qualitative part). The data obtained were statistically processed and the results are presented with comments. It can be summarized that the staff of the counseling centers, who have more experience with individual education, are also more receptive to this type of education. However, all respondents rate the risks of home education as significant. Based on the interviews with parents, it is clear that they do not perceive the risks as serious. They are mostly aware of the minority representation of their lifestyle within society. The study provides an overview of the views of counselling staff and parents of pupils on individual education at the second level of primary school.

Keywords

individual education in upper primary school
homeschooling
pedagogical-psychological counseling
expert opinion

Poděkování

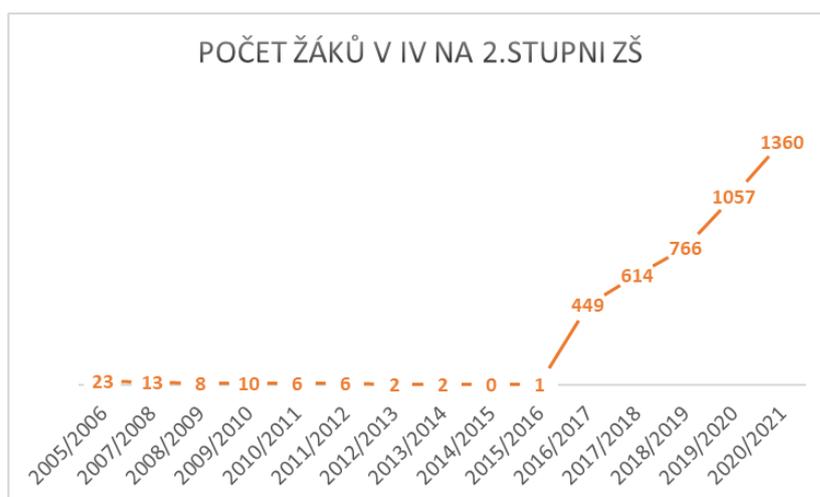
Zde bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Anně Klimešové, která mě provázela a poskytovala mi potřebné rady a připomínky. Děkuji také všem odborným pracovníkům pražských pedagogicko-psychologických poraden, kteří vyplnili můj dotazník a všem respondentům, kteří mi poskytli rozhovor. A v neposlední řadě také své rodině, kolegyním a přátelům zvláště Míše, Mance, Anežce, Zdeňce, Julče a Terce za podporu při vypracovávání této bakalářské práce.

Obsah

Úvod	13
1. Proč individuální vzdělávání?	17
Pro žáky druhého stupně ZŠ?	17
1.2. Individuální vzdělávání pro žáky 2.stupně ZŠ?	23
2. Individuální vzdělávání v České republice.....	27
2.1. Listina základních práv a svobod	27
2.2. Úmluva o právech dítěte	27
2.3. Evropská úmluva o ochraně lidských práv	29
2.4. Definice individuálního vzdělávání	30
2.5. Praxe v České republice	34
3. Individuální vzdělávání v zahraničí	40
4. Metodologie.....	42
4.1. Primární prameny	42
4.2. Sekundární prameny	43
4.3. Cíl práce	44
4.4. Způsob zpracování	45
4.5. Kvantitativní část	46
4.6. Polostrukturované rozhovory	53
5. Výsledky a interpretace kvantitativního sběru dat.....	55
5.1. Výsledky kvantitativního sběru dat.....	55
6. Výsledky a interpretace kvalitativního sběru dat	72
6.1. Popis rodin	72
6.2. Důvody k individuálnímu vzdělávání	73
6.3. Způsob přezkušování	73
6.4. Jak vidí názory odborných pracovníků – vrstevníci, jiná autorita, jiné hodnotové systémy, sociální izolace, rozvoj nadání.....	74
6.5. Zkušenosti rodičů s pedagogicko-psychologickými poradnami	75
Závěr	76
Seznam literatury	78
Seznam grafů	81
Seznam tabulek.....	81
Přílohy.....	82

Úvod

Tématem této bakalářské práce je individuální vzdělávání (dále IV) na druhém stupni základní školy. Tento způsob vzdělávání je v České republice uzákoněn od 1.9.2016 (novela školského zákona č. 178/2016 Sb., § 41)¹, do té doby bylo možné jej realizovat v rámci pokusného ověřování od května roku 2007. Na prvním stupni je uzákoněn od 1.1.2005. Většinou se v této souvislosti používá termín domácí vzdělávání, ten však nezahrnuje všechny existující formy individuálního vzdělávání.

Graf 1 - počet žáků v individuálním vzdělávání na druhém stupni základních škol dle statistických dat Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. Graf sestaven autorkou na základě údajů ze statistických ročenek

¹ ČESKO. Zákon č. 178/2016 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-178> .

Dle statistik Ministerstva školství ČR zájem o tento způsob vzdělávání na druhém stupni stabilně roste. Z dvaceti tří studentů (0,05 % z celkového počtu žáků 2. stupně ZŠ), kteří jej využili v prvním školním roce, kdy to bylo možné, se počet studentů využívajících této možnosti ve školním roce 2020/2021 vyšplhal na 1360 (viz graf č.1), což představuje 0,3 % všech žáků a studentů druhostupňového věku. (Celkový počet věkem druhostupňových dětí, včetně studentů konzervatoře a víceletých gymnázií, byl ve šk. roce 2020/2021 449 380.) Stoupající počet zájemců o individuální vzdělávání se projevuje i v pedagogicko-psychologických poradnách, které jsou stále častěji žádány o vystavení odborného vyjádření v této záležitosti. Pedagogicko-psychologické poradny (dále jen poradny) a speciálně pedagogická centra, souhrnně školská poradenská zařízení, se ze zákona vyjadřují k žádosti o individuální vzdělávání. Takové vyjádření má však pouze doporučující charakter. Rozhodnutí o vyhovění či odmítnutí povolení individuálního vzdělávání je v kompetenci ředitele kmenové školy (škola, která registruje a přezkuzuje žáka v individuálním vzdělávání). K tomu, jak při vystavování takového typu vyjádření postupovat, není dán metodický pokyn MŠMT, a tak může každý jednotlivý vystavovatel postupovat podle vlastních pravidel. Z tohoto důvodu je hlavním předmětem zájmu této bakalářské práce přístup pracovníků v jednotlivých poradnách k této problematice. Cílem je zjistit, jaký mají pracovníci a pracovnice poraden postoj k individuálnímu vzdělávání, jaké vnímají benefity a rizika, kde lze hledat styčné body a kde se jejich postoj rozchází mezi sebou navzájem nebo s názory rodičů. Výsledkem je analýza aktuální situace udělování vyjádření k individuálnímu vzdělávání studentům na druhém stupni ZŠ.

Individuální vzdělávání je někdy nesprávně zaměňováno s termínem Individuální vzdělávací plán (IVP). IVP definuje individuální přístup pedagogů k žákovi podle Doporučení školských poradenských zařízení, je doporučován poradnami a na žádost rodičů jej vypracovává škola pro žáka od druhého stupně podpůrných opatření.

Proč se práce zaměřuje na individuální vzdělávání pouze na druhém stupni? Autorku k tomu vedlo několik důvodů. Zaprvé se jedná o relativně nové uzákonění individuálního vzdělávání na druhém stupni základních škol, druhým důvodem je malé množství literatury na toto téma, třetím motivem jsou rozdílné potřeby dítěte na prvním a druhém stupni, proto i výzkum, který se ho týká, musí brát tyto zřetelné rozdíly v potaz.

Práce je založena na literární rešerši odborné literatury ke vzdělávání. Analýza je postavena na kvantitativním a kvalitativním sběru dat. Ten zahrnoval podrobný dotazník směřovaný pracovníkům poraden, který byl doplněn polostrukturovanými rozhovory s rodiči dětí v individuálním vzdělávání na druhém stupni základních škol.

První kapitola se týká možných důvodů, proč roste oblíbenost individuálního vzdělávání u nás i ve světě, kdo je zodpovědný za vzdělání, jaké jsou potřeby dětí/žáků druhého stupně základních škol podle vývojové psychologie a co z toho vyplývá pro odborné pracovníky poraden při posuzování vhodnosti individuálního vzdělávání.

Ve druhé kapitole jsou představeny právní základy umožňující realizaci individuálního vzdělávání na druhém stupni základní školy v České republice a jaká je praxe. Ve třetí kapitole je stručně představeno, jak je tato problematika řešena ve vybraných státech světa. V čtvrté kapitole je představena metodologie. Jsou zde uvedeny prameny, ze kterých je v této práci čerpáno. Je osvětleno, jakým způsobem byla získána a zpracována

data, která poskytla základ následující analýzy. V páté kapitole jsou představeny výsledky šetření, nejdříve kvantitativní, poté kvalitatívni. Šestá kapitola se zabývá analýzou kvalitatívni dat, která doplňuje předchozí část.

1. Proč individuální vzdělávání?

Pro žáky druhého stupně ZŠ?

V této kapitole jsou v první části představeny některé aspekty související s individuálním vzděláváním – zodpovědnost za vzdělání, důvody rodičů a délka IV. Druhá část se věnuje druhostupňovým žákům z psychologického hlediska a tomu, co mohou poradny zjišťovat při vyšetření dítěte k individuálnímu vzdělávání.

1.1.1 Kdo je zodpovědný za výchovu a vzdělání?

Odpověď na tuto otázku je téměř vždy v pozadí při diskurzu o individuálním vzdělávání. Historicky je domácí vzdělávání rozhodně starší než povinná školní docházka. Někteří autoři (např. Cooper²) považují s nadsázkou za první domácí vzdělavatele Adama a Evu. Od zavedení povinné školní docházky v Českých zemích v 18. a 19. století a zejména po čtyřiceti letech komunistické totality ve 20. století je však pro většinu lidí samozřejmostí, že se děti vzdělávají ve vzdělávacích institucích a že zodpovědnost za vzdělávání nese stát. Ten určuje systém a obsah vzdělávání. Profesionálové předávají odborné znalosti vhodným způsobem svým žákům a studentům.

Celosvětově se, nejdříve od 60. let ve Spojených státech amerických, postupně v dalších státech, začínají objevovat skupiny rodičů, kteří nechtějí

² COOPER, Bruce S., Frances R. SPIELHAGEN a C. (Carlo) RICCI. *Homeschooling in new view*. Second edition. Charlotte, NC: Information Age Publishing, Incorporated, 2016 - 2016, 1 online resource (257 p.).s.7. ISBN 1-68123-352-5.

své děti posílat do škol a za vzdělání svých dětí chtějí nést plnou odpovědnost.

Rozdílnost postojů v diskuzi o individuálním vzdělávání názorně ilustrovala debata na půdě Parlamentu ČR, ve které se o legalizaci individuálního vzdělávání na druhém stupni ZŠ v České republice jednalo. Z její analýzy³ vyplynulo, že byly tři různé skupiny poslanců, které se lišily odlišnými stanovisky k individuálnímu vzdělávání a k otázce zodpovědnosti za vzdělávání. Odpůrci individuálního vzdělávání prosazující homogenní, standardizované a centralizované školství považují stát za toho, kdo má hlavní odpovědnost za vzdělávání. Paradoxní je, že standardizaci a rovný přístup ke vzdělávání prosazují kvůli rozvoji tolerance vůči jinakosti a různosti, což je důvod, který sdílí i skupina těch, kteří legalizaci individuálního vzdělávání podporují. Ti však vnímají rozvoj tolerance v přijetí individuálního vzdělávání jako rovnoprávné alternativy vůči institucionalizovanému vzdělávání. Tato skupina je v duchu neoliberalismu přesvědčena o tom, že za vzdělání dětí zodpovídají rodiče. Třetí skupina, kterou autorky analýzy nazvaly „*pro, ale*“, je na pomezí předchozích dvou skupin. Uznává proměny společnosti v duchu většího individualismu a občanského aktivismu, ale chce jasně stanovená pravidla a řízení státem.

Mimo tento diskurz stojí sebeřízené učení, tzv. *unschooling*, kde si samy děti určují, co a jak se chtějí učit. Pro ilustraci toho, jak zastánci tohoto

³ KAŠPAROVÁ, Irena; LÁNÍKOVÁ, Marie. Centralizovat, nebo rozvolnit? Analýza diskuse o individuálním vzdělávání na půdě Poslanecké sněmovny ČR optikou teorie modernity Petera Wagnera. *Studia paedagogica*, [S.l.], v. 21, n. 3, p. 41–61 (50), lis. 2016. ISSN 2336-4521. Available at: <<https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/1544>>. Date accessed: 07 pro. 2021
doi:<http://dx.doi.org/10.5817/SP2016-3-3> S.59

směru vzdělávání vnímají institucionalizované vzdělávání, uvádím citaci z článku Petera Greye:

„Ted' bych se však chtěl zaměřit na násilí, které na svých dětech pácháme tím, že je jako společnost nutíme chodit do školy. Existuje-li povinná školní docházka, školy jsou vězením podle definice toho slova. Vězení je místo, kde je jednotlivec nucen být, a v rámci něhož si lidé nemohou zvolit, kde a kdy budou vykonávat svoje aktivity. Děti nemohou odejít ze školy a v rámci školy se nemohou vyhnout zlým učitelům, skličujícím a nesmyslným úlohám nebo krutým spolužákům. Pro některé děti je tím jediným způsobem, jak se vším skoncovat – jak se dostat ven – sebevražda.“⁴

1.1.2. Proč chtějí rodiče své dítě vzdělávat individuálně?

Důvody, pro které rodiče volí IV, se mění v čase. Představím dále nejdůležitější z nich.

Jak vyplývá z označení, individuální přístup a s ním i respekt ke zvláštnostem dítěte je hlavním argumentem doma vzdělávajících rodičů. K tomu lze připojit i více společného času a tím i hlubší vztahy v rodině.

Při obnovování domácího vzdělávání v 90. letech 20. století v ČR bylo mezi prvními důvody náboženské (zejména křesťanské) vyznání rodičů. Proto byla první školou, kde bylo povoleno pokusné ověřování individuálního vzdělávání na prvním stupni, Bratrská škola v Praze, což je církevní škola zřízená Československou církví evangelickou.

⁴ GREY. Nejzákladnější svobodou je svoboda skončit - SvobodaUčení.cz. *Posouváme hranice vzdělávání - SvobodaUčení.cz* [online]. Copyright © 2021 SvobodaUčení.cz [cit. 07.12.2021]. Dostupné z: <https://www.svobodauceni.cz/clanek/nejzakladnejsi-svobodou-je-svoboda-skoncit-2/>

Obecně lze říci, že pro některé rodiče je jejich filosofie či náboženství a s nimi spojené hodnoty natolik důležité, že se rozhodnou své dítě v tomto přesvědčení vzdělávat doma a tím je i chránit před nechtěnými vlivy, které by mohlo potkat ve škole.

Důležitým může být pro rodiče rozvoj mimořádného talentu dítěte různého charakteru, například sportovního či hudebního. V České republice je zřejmě nejznámější protagonistkou domácího vzdělávání sportovkyně Ester Ledecká.

Dalším důvodem bývají různá zdravotní omezení, která znemožňují školní docházku.

Pro některé rodiče je volba domácího vzdělávání dána špatnou dostupností školy, např. žijí ve vesnici, kde škola není a dojížděním do školy by děti strávily mnoho času.

Časté cestování či práce rodičů v zahraničí byly a jsou nesporně dalším motivem pro individuální vzdělávání. Dnes by autorka doplnila, že tomu může být i naopak, že individuální vzdělávání umožňuje více cestovat.

Z rozhovorů s rodiči v téměř všech případech vyplynul jeden důvod, a tím je nespokojenost a špatná zkušenost s fungováním škol v České republice. Zde by bylo možné položit otázku obráceně „Proč rodiče nechtějí své dítě nechat vzdělávat ve vzdělávací instituci?“ Jde o nespokojenost se způsoby, metodami a formou vzdělávání. Nelíbí se jim, že děti musí dlouhou dobu sedět, být srovnávány, zkoušeny a známkovány. Jsou nuceny učit se jen to, co jim předkládá pedagog. Děti si nemohou řídit co, jak a kdy se chtějí učit. Škola podle nich nerozvíjí kreativitu a zabíjí zvědavost. Výuka není přizpůsobena zralosti a momentálním schopnostem žáků. Rodiče mají také často obavy ze šikany od spolužáků a učitelů.

Mertin uvádí, že zkoušení jakožto „náhrada za soustavné sledování jedince“, může být pro žáka dlouhodobou stresovou zátěží vedoucí k úzkostem

a somatickým problémům, např. chronickému únavovému syndromu. Špatná známka jakožto mocenský nástroj, který část veřejnosti vnímá velmi vážně, může podle něj vést u některých dětí až k sebevraždě⁵.

U některých rodičů rozhodnutí vzdělávat své dítě doma doznělo až ve chvíli, kdy jejich dítě zažilo ve škole něco nepříjemného, například šikanu. Můžeme tak říci, že zvolili individuální vzdělávání z důvodu zamezení dalšího zhoršení psychického stavu dítěte.

U prvostupňových domácích školáků rodiče uvádí, že jedním z důvodů byl záměr prodloužit dítěti dětství. Nástup do školy je pro ně ukončením období, kdy u dítěte převažuje hra a nastává čas povinností.

Spíše jako výhodu, než důvod rodiče uvádějí časovou flexibilitu, rozmanitost metod výuky a zlepšení vztahů v rodině, často i mezigeneračních.

Je nutno podotknout, že postoj většinové společnosti k individuálnímu vzdělávání není příliš vstřícné. Z výpovědí rodičů praktikujících individuální vzdělávání vyplývá, že jsou velmi často konfrontováni svým okolím a své rozhodnutí jsou nuceni opakovaně obhajovat. Také nejsou nijak ze strany státu ekonomicky podporováni (kromě toho, že mohou dostat od kmenové školy učebnice, které používají jejich vrstevníci), navíc je téměř vždy jeden z rodičů (většinou matka) jakožto vyučující svých dětí bez dalšího příjmu a bez rozvoje kariéry. A to vše jsou ochotni absolvovat i přes to, že je dnes v ČR množství soukromých, církevních a alternativních škol, které by některé jejich nároky na vzdělání mohly splňovat.

⁵ MERTIN Václav. Pedagogicko-psychologické aspekty individuálního vzdělávání. Časopis Pedagogika ISSN 0031-3815 (Print), ISSN 2336-2189 (Online). Wordpress a webový hosting PedF [online]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1969> S.412

Jak uvádí Řičánková (in Bočková⁶), rozhodnutí vzdělávat doma byl u většiny respondentů dlouhodobý proces, na kterém se podílela celá rodina, protože bez souhlasu všech zúčastněných nemá domácí vzdělávání dlouhého trvání.

1.1.3. Na jak dlouho?

Jako je mnoho různých argumentů pro vzdělávání dětí mimo školní prostředí, tak existuje i různá délka období, po kterou rodiče volí individuální vzdělávání, od několika měsíců po celou povinnou školní docházku. Když k tomu připočteme i možnost individuálního studijního plánu na některých středních školách, je možné se „klasické“ školní výuce úplně vyhnout. Zde je nutno říci, že schválení je na řediteli kmenové školy, ale ze zkušeností rodičů je známo, že vždy lze najít školu, která individuální vzdělávání schválí.

⁶ BOČKOVÁ, Kateřina. *Domácí vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-824-9 S.43

1.2. Individuální vzdělávání pro žáky 2.stupně ZŠ?

1.2.1 Co je úkolem druhostupňových dětí dle vývojové psychologie?

V odborné literatuře⁷ je věk druhostupňových žáků označován jako první část dospívání zvaná pubescence či starší školní věk. Je vymezen jedenáctým a patnáctým rokem věku.

Psycholog Erik Erikson specifikuje toto období hledáním identity, bojem s nejistotami o sobě a o své pozici ve společnosti a osamostatněním od rodiny. Je doprovázen ztrátou starých jistot a potřebou nové stabilizace. Vazba na rodinu v tomto období mění charakter. Vývojovým úkolem pubescenta je zmenšit závislost na rodině. Uvědomuje si, že rodiče nejsou neomylní a snaží se od nich odlišit. Současně se tím snižuje jeho jistota. Aby se ubránil této nejistotě, rozvíjejí se jeho nové kompetence. Potřebuje dosáhnout přijatelné pozice ve světě. Čím je tato pozice pevnější, tím se zvyšuje jeho sebejistota.

Viditelné jsou tělesné změny i proměna prožívání. Bývá labilní, přecitlivělý, impulzivní, uzavřený. Typické projevy jsou: nedostatek sebeovládání, výkyvy v sebehodnocení, kritičnost k okolnímu světu, někdy i odmítání autorit, proměna citové vazby k rodině. Pro hlubší sebepoznání je důležité srovnávání s jinými lidmi, vůči kterým se může vymezit. Odmítá původní identifikační zdroje a hledá nové. K sebepoznání přispívají aktivity,

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0 s. 209-252.

PTÁČEK Radek, KUŽELOVÁ Hana. *Vývojová psychologie pro sociální práci* [online].

Copyright © [cit. 19.11.2021]. S.45-47. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/954010/psychologie.pdf/91da3174-0856-99ce-5c24-2704a0cc7d55>

které jsou soutěživé a vymezují pozici ve skupině. Tímto způsobem slouží k sebepoznání i škola a hodnocení různých lidí. Rozvoji individuální identity předchází skupinová identita, pocit, že patří do skupiny, která ho přijatelně definuje a podporuje tak jeho sebevědomí.

Díky novému způsobu hypotetického uvažování přemýšlí o svých cílech, budoucnosti a o povolání. To pak ovlivní i jeho potřeby. Jistotu neváže jen na přítomnost a minulost, ale i na budoucnost. Potřebuje seberealizaci rozšířit z přítomnosti i na budoucnost. Potřebuje otevřenou budoucnost.

Sebeúcta jako komplex sebedůvěry a respektu k sobě závisí na hodnocení vrstevníky.

Zvyšuje se vliv a význam vrstevnické skupiny. Srovnává i rodinu a svou roli v ní s možnostmi ostatních vrstevníků. Role, kterou získá mezi vrstevníky, má pro jeho identitu velký význam. Je pro ni ochoten hodně obětovat. Potřebuje být skupinou pozitivně přijat. Více mu záleží na tom, co řeknou kamarádi než rodiče, což souvisí s potřebou snížit závislost na rodině.

Emancipace znamená i odpoutání se od hodnotového systému rodiny, alespoň proklamativně. Velký význam pro něj mají normy stanovené vrstevníky. Vrstevníci jsou pro něj oporou ve stávající identitě, potřebuje je napodobit a srovnávat se s nimi. Pubescent se chce osamostatnit z vazby na skupinu dospělých a vytvořit si vlastní normy. Role v rodině jsou jisté, mezi vrstevníky závisí na osobnostních kvalitách a kompetencích.

V pubertě je vysoká potřeba přátelství, vzájemného sdílení pocitů, porozumění a důvěry. Je obdobím prvních lásek.

Ve vztahu ke škole pubescent pochybuje o smyslu její existence. Má tendence se nenamáhat, pokud to není nutné. Úspěšnost ve škole je podstatná pouze jako prostředek k dosažení určité profese.

Komunikace s rodiči bývá v tomto věku problematická.

1.2.2. Co mohou zjišťovat poradny při doporučení individuálního vzdělávání?

V této části autorka čerpá z veřejně dostupných dokumentů pedagogicko-psychologických poraden, které mají na svých webových stránkách⁸. Jsou to většinou dotazníky pro rodiče týkající se přímo individuálního vzdělávání. Tyto dotazníky nejsou příliš mezi poradnami rozšířené nebo alespoň veřejně přístupné. Proto tato část nabízí pouze možné aspekty, které některé poradny samy deklarují. Z dotazníků zjišťujících názory pracovníků poraden v rámci dotazníkového šetření této práce vyplynulo, že někteří pracovníci rozhodnutí rodičů vždy respektují a nechávají ho plně v jejich kompetenci. Následující část se proto týká jenom některých z nich.

Kromě základní anamnézy, běžné při vyšetření v poradně, pracovníci při konzultaci s rodiči a při vyšetření dítěte zjišťují, jaká je motivace rodičů pro individuální vzdělávání, jaká jsou očekávání rodičů, jaké jsou jejich výchovné metody, zda jsou rodiče i dítě ve shodě ohledně IV, kdo bude dítě vzdělávat, kde bude probíhat výuka, jaké jsou sociální kompetence dítěte v kolektivu a ve vztahu k autoritám, jak bude zajištěn kontakt dítěte s vrstevníky, jaký má dítě vztah k učení, jakými metodami budou rodiče dítě vzdělávat, čeho se rodiče při učení obávají, co očekávají od kmenové školy,

⁸ KPPPB - Formuláře ke stažení. KPPPB - [online]. Dostupné z:

<http://www.kpppb.cz/index.php?page=formulare-ke-stazeni>

Pedagogicko-psychologická poradna F-M [online]. Copyright © [cit. 21.12.2021].

Dostupné z: http://www.pppfm.cz/pdf/Dotaznik_vzdelavani.pdf

Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna. / *Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna* [online]. Dostupné z: <https://www.kppp.cz/poradna/ke-stazeni>

zda si jsou vědomi specifických vzdělávacích potřeb u svého dítěte a jak probíhalo dosavadní vzdělávání dítěte.

Každé posouzení o vhodnosti IV je individuální podle konkrétní situace dítěte.

Konkrétním důvodům pracovníků poraden pro doporučení či nedoporučení se bude podrobněji věnovat pátá část této práce při vyhodnocení dotazníků.

2. Individuální vzdělávání v České republice

2.1. Listina základních práv a svobod

Tato listina, která je součástí ústavního pořádku České republiky od roku 1993, patří mezi základní stavební kameny ústavního pořádku ČR, její ustanovení tak patří svou povahou mezi ústavní zákony. V tomto dokumentu je téma zmíněno velice obecně, v odborné literatuře je to však často zmiňováno jako základní a nejvyšší právní předpis, který se individuálního vzdělávání týká. Listina základních práv a svobod explicitně uvádí nárok každého dítěte na vzdělávání (článek 33)⁹. Dále zmiňuje právo na bezplatné vzdělávání a naznačuje, jakým způsobem má být upravován systém škol. Pozoruhodné je, že v rigidním chápání zákona jako takového by mohlo být chápáno ustanovení „školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon“ jako ne zcela nakloněné individuálnímu vzdělávání žáků.

2.2. Úmluva o právech dítěte

Tato mezinárodní smlouva z roku 1989, kterou Česká republika ratifikovala v roce 1991, je nejuznávanějším dokumentem na ochranu práv dětí. Hovoří mimo jiné v článku 28 o právu na vzdělání, v odstavci e) o tom, že státy mají přijímat „opatření k podpoře pravidelné školní docházky“¹⁰

⁹ ČESKO. Čl. 33 odst. 1 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 17. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2#cl33-1>

¹⁰ ČESKO. fragment #f1349088 sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 15. 11. 2021]. Dostupné z:

V článku 29 se píše mimo jiné o tom, že „*výchova dítěte má směřovat k: rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;*” Pro přesnější znění byl český překlad tohoto článku porovnán s anglickým a francouzským originálem¹¹, ze kterých je zřejmé, že české slovo „výchova” je překlad slova the education/l’education, což znamená výchova i vzdělávání. Z logiky textu by bylo možné říci, že by výchova mohla být nahrazena či doplněna slovem vzdělávání.

Zajímavé je, že rodiče dětí v individuálním vzdělávání, zvláště ti, kteří podporují tzv. unschooling, poukazují na to, že děti se učí sebeřízeně od narození a nepotřebují na to žádné předpisy a instituce. Jde tak vlastně o prolnutí obou významů anglického a francouzského the/l’education.

Je nutné říci, že o právu rodičů/dětí na individuální vzdělávání se v tomto dokumentu nepíše. Naopak je na konci článku 29 poznámka o tom, že články 28 a 29 „*nesmí být vykládány způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce.*”

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104#f1349088> Anglický originál dostupný z <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201577/v1577.pdf>

¹¹ *United Nations Treaty Collection* [online]. Copyright © [cit. 04.12.2021]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201577/v1577.pdf>

2.3. Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Článek 2 Protokolu č. 1 nazvaný „Právo na vzdělání“ zní takto: „*Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.*”¹²

Podle výkladu Hubálkové¹³ nemá stát povinnost zřizovat školy podle potřeb rodičů, ale má několik možností, jak respektovat náboženské rodičovské přesvědčení. Může například povolit soukromé vyučování, nebo umožnit domácí vyučování.

Toto je vstřícný výklad k domácímu vzdělávání.

Evropský soud pro lidská práva se však v konkrétních případech německých rodin Konradových, Wunderlichových a Leuffenových vyjádřil, že „hlavním smyslem tohoto článku je právo na vzdělávání, které může být realizováno i formou povinné školní docházky”¹⁴ Každý stát si může určit, zda a jak umožní individuální vzdělání.

¹² ČESKO. fragment #f1420975 sdělení č. 209/1992 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 8. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209#f1420975>

¹³ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde, 2003. s. 323. ISBN 80-7201-417-x

¹⁴ KOSTELECKÁ, Yvona, Andrea BELÁŇOVÁ, David HÁNA, Irena KAŠPAROVÁ, Jakub PIVARČ a Zuzana SVOBODOVÁ. *Domácí vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s.61. ISBN 978-80-7603-187-6.

2.4. Definice individuálního vzdělávání

V pedagogickém slovníku se o individuálním vzdělávání píše, že „... je alternativou k povinné školní docházce, ale jen u žáků prvního stupně základní školy. Hovorově se označuje jako domácí vzdělávání. O povolení individuálního vzdělávání žádají rodiče písemně a rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky. Ředitel individuálního vzdělávání povolí, pokud jsou splněny čtyři podmínky: 1. existují závažné důvody pro individuální vzdělávání, 2. jsou dostatečně zajištěny podmínky, zejména materiální, a ochrana zdraví žáka, 3. osoba, která bude žáka vzdělávat, získala alespoň střední vzdělání s maturitní zkouškou, 4. jsou zajištěny vhodné učebnice a učební texty, podle nichž se žák má vzdělávat.“¹⁵ Zde musím doplnit, že od 1.9.2016 lze individuálně vzdělávat i žáky 2. stupně základní školy a v tomto případě musí vzdělavatel mít vysokoškolské vzdělání (novela školského zákona č. 178/2016 Sb., § 41).

Individuální vzdělávání v České republice upravuje zákon č. 561/2004, dále jen Školský zákon. V paragrafu 40 uvádí individuální vzdělávání bez pravidelné účasti žáka ve vyučování ve škole jako druh jiného způsobu plnění školní docházky (druhou možností je vzdělávání žáka s hlubokým mentálním postižením). § 41 je jediná závazná norma, která určuje legislativní zakotvení individuálního vzdělávání. Ostatní doporučení Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) mají pouze doporučující charakter. Proto zde uvádím celou citaci tohoto paragrafu:

¹⁵ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026204039. – poslední vydání S.102

„§ 41 Individuální vzdělávání žáka

(1) O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka.

(2) Žádost zákonného zástupce o individuální vzdělávání musí obsahovat

a) jméno, popřípadě jména, a příjmení, rodné číslo, bylo-li přiděleno, a místo trvalého pobytu žáka nebo bydliště, pokud nemá na území České republiky místo trvalého pobytu,

b) uvedení období, ročníku, popřípadě pololetí, kdy má být žák individuálně vzděláván,

c) důvody pro individuální vzdělávání žáka,

d) popis prostorového a materiálně technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného žáka,

e) doklady osvědčující splnění vzdělání osoby, která bude žáka individuálně vzdělávat,

f) seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány, pokud nejde o učebnice uvedené v § 27 odst. 1,

g) další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka,

h) vyjádření školského poradenského zařízení.

(3) Ředitel školy individuální vzdělávání povolí, pokud

a) jsou dány závažné důvody pro individuální vzdělávání,

b) jsou zajištěny dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka,

c) osoba, která bude žáka vzdělávat, získala alespoň střední vzdělání s maturitní zkouškou, a jedná-li se o žáka ve druhém stupni základní školy, vysokoškolské vzdělání,

d) jsou zajištěny vhodné učebnice a učební texty, podle nichž se má žák vzdělávat.

(4) Po dobu individuálního vzdělávání žáka za plnění podmínek uvedených v odstavci 3 odpovídá zákonný zástupce žáka.

(5) Individuálně vzdělávaný žák koná za každé pololetí zkoušky z příslušného učiva, a to ve škole, do níž byl přijat k plnění povinné školní docházky.

(6) Nelze-li individuálně vzdělávaného žáka hodnotit na konci příslušného pololetí, určí ředitel školy pro jeho hodnocení náhradní termín, a to tak, aby hodnocení bylo provedeno nejpozději do dvou měsíců po skončení pololetí.

(7) Pokud má zákonný zástupce pochybnosti o správnosti hodnocení žáka, může do 8 dnů od konání zkoušek písemně požádat ředitele školy o přezkoušení žáka; byl-li zkoušejícím žáka ředitel školy, krajský úřad. Pokud ředitel školy nebo krajský úřad žádosti vyhová, nařídí komisionální přezkoušení žáka.

(8) Ředitel školy ukončí individuální vzdělávání

a) pokud nejsou zajištěny dostatečné podmínky ke vzdělávání, zejména podmínky materiální, personální a ochrany zdraví žáka,

b) pokud zákonný zástupce neplní podmínky individuálního vzdělávání stanovené tímto zákonem,

c) pokud žák na konci druhého pololetí příslušného školního roku neprospěl,

d) nelze-li žáka hodnotit způsobem uvedeným v odstavcích 5 a 6, nebo

e) na žádost zákonného zástupce žáka.

(9) Pokud ředitel školy rozhodne o ukončení individuálního vzdělávání žáka, zařadí žáka do příslušného ročníku základní školy. Odvolání proti rozhodnutí ředitele školy o ukončení individuálního vzdělávání žáka nemá odkladný účinek.

(10) Výdaje spojené s individuálním vzděláváním hradí zákonný zástupce žáka, s výjimkou učebnic a základních školních potřeb podle § 27 odst. 3 a 6,

speciálních učebnic a speciálních kompenzačních pomůcek a speciálních učebních pomůcek podle § 16 odst. 2 písm. d) a výdajů na činnost školy, do níž byl žák přijat k plnění povinné školní docházky.“¹⁶

Pro tuto práci z textu zákona vyplývá, že nezbytnou součástí žádosti o povolení individuálního vzdělávání je podle §41 odstavce 2 písmena h) vyjádření školského poradenského zařízení. Toto je jediné místo, kde se o individuálním vzdělávání směrem k poradnám hovoří. Není dán žádný zákonný předpis na to, co by vyjádření mělo předcházet, zda má odborný pracovník hovořit s rodiči osobně, zda má žák podstoupit testování a jaké.

Z vyhlášky č. 72/2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních v § 2a v prvním odstavci, který obsahuje pravidla poskytování poradenských služeb, lze vyčíst, že při nich „*vycházejí z individuálních potřeb žáka, podporují jeho samostatnost a přispívají k jeho sociálnímu začleňování.“¹⁷*

MŠMT v Informacích a doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k individuálnímu vzdělávání žáků v základní škole „*doporučuje, aby součástí žádosti zákonného zástupce bylo takové vyjádření, ze kterého je možné zjistit, jak se poradenské zařízení staví k povolení individuálního vzdělávání pro konkrétního žáka.“¹⁸*

¹⁶ ČESKO. § 40 a § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 27. 2. 2021. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20210227?porov=20210101#p41>

¹⁷ ČESKO. fragment #f5834117 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 26. 11. 2021]. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72#f5834117>

¹⁸ Informace a doporučení MŠMT k individuálnímu vzdělávání 2018.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 30.11.2021]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/file/46873/> s.4

2.5. Praxe v České republice

V České republice je individuální vzdělávání chápáno jako zcela výjimečný způsob plnění povinné školní docházky. Není tedy právem rodiče. V kompetenci ředitele školy, ve které je žák či student zapsán, je jeho povolení i zrušení. Toto rozhodování podléhá správnímu řízení.

Při splnění všech zákonných podmínek ředitel školy IV povolí. Rodič si může vybrat jakoukoliv školu bez ohledu na spádovost podle místa bydliště. K žádosti musí rodiče doložit doklad o vzdělání, u druhého stupně základní školy minimálně vysokoškolské – bakalářské jakéhokoliv oboru. Když rodič toto vzdělání nemá, může využít vzdělání někoho dalšího, kterého označí za garanta vzdělávání.

Do žádosti je nutné uvést mimo základní osobní údaje i závažné důvody pro domácí vzdělávání. Žadatelé uvádějí například zdravotní důvody – častou nemocnost, vážná nemoc či postižení, speciální vzdělávací potřeby, nebo velkou vzdálenost vhodné školy, nutnost individuálního přístupu k dítěti, časově náročné mimořádné nadání či časté cestování rodiny. Vždy záleží na řediteli kmenové školy, jaké důvody uzná za závažné.

Podle ustanovení § 2 odst. 4 správního řádu potom ale nesmí rozhodnout v dalším shodném nebo podobném případě odlišným způsobem.

V případech šikany, konfliktu žáka s učitelem nebo stresu ze školy MŠMT radí, aby škola učinila včas vhodné opatření, aby nemuselo dojít k žádosti rodičů o IV.

V žádosti je třeba dále uvést období, na které je domácí vzdělávání požadováno. MŠMT doporučuje minimálně jedno pololetí.

Při nejasných rodinných poměrech může ředitel požadovat souhlas s domácím vzděláváním obou rodičů.

Další povinnou součástí žádosti je popis prostředí, kde bude dítě vzděláváno a seznam učebních textů, které nejsou schváleny podle §27 školského zákona. U prostředí se například uvádí, zda má dítě svůj pracovní stůl. Učební materiály často žadatelé neuvádějí, protože většina jich je schválena MŠMT.

K již zmiňovanému vyjádření školského poradenského zařízení, které je součástí žádosti o IV, by ředitel školy měl při rozhodování o schválení IV přihlídnout.

MŠMT radí, aby při schvalování žádosti proběhl rozhovor s rodiči, kdy se má mimo jiné zjistit, jaká bude socializace žáka. Apelují na rozmanité volnočasové aktivity, které by měly být také skupinového charakteru.

Rodiče se mají při výuce řídit školním vzdělávacím programem a zejména ročním vzdělávacím plánem pro dané předměty. Škola má ověřit, zda nabyté znalosti odpovídají osnovám v daném ročníku a v jaké kvalitě. V této oblasti je široké pole možností, jak vzdělání a spolupráce se školou mohou probíhat. Některé školy nabízejí pro své žáky v IV online hodiny nebo pravidelné testování např. každých čtrnáct dnů v matematice či fyzice, pro některé školy je důležité ověřit, zda žák splňuje potřebné výstupy na konci 1. a 2. stupně.

Ve školském zákoně není specifikováno, jak má probíhat pololetní přezkoušení žáka. Může být písemné, ústní, pomocí prezentace, rozhovoru nad portfoliem, předvedením praktických dovedností, rozhovorem v cizím jazyce nebo kombinací předchozích. Není přesně dáno, kdo má zkoušet. Může to být jeden pedagog na všechny předměty nebo na každý předmět někdo jiný. Některé kmenové školy spolupracují s tzv. metodiky a ti nejen doprovázejí rodinu při vzdělávání (obsahem i formou), ale zajišťují pro školu i přezkoušení žáků. Přítomnost vzdělavatele u pololetního

ověřování znalostí je na dohodě s ředitelem kmenové školy. Do přezkoušení by však neměl bez vyzvání zasahovat.

Portfolio může být složeno z různých částí – písemné texty, obrázky, fotodokumentace, videodokumentace, prezentace. Mělo by prezentovat to, co se žák naučil a zároveň vyjadřovat jeho individualitu, kreativitu a samostatnost.

Za plnění podmínek vzdělávání odpovídá zákonný zástupce žáka. Škola by měla být připravena na konzultace a metodické vedení vzdělavatelů. Žáci by měli mít možnost se zapojit do aktivit v kmenové třídě a reprezentovat školu při různých uměleckých či sportovních aktivitách či soutěžích. Při rozhovorech s rodiči byla uvedena nemožnost účastnit se vědomostních (matematických a fyzikálních) olympiád jako důvod, proč změnil kmenovou školu.

Česká školní inspekce může provést kontrolu v místě, kde probíhá vzdělávání. Při nesouhlasu vzdělavatele se vstupem inspektorů do místa bydliště, se podle § 174 školského zákona inspekční činnost uskuteční v kmenové škole.

Výdaje, kromě učebnic, které poskytuje kmenová škola, ale pouze ty, které mají žáci ve škole stejného ročníku, hradí rodiče. Když chtějí, aby jejich kmenovou školou byla soukromá škola, hradí i školné.

Nalézt školu nakloněnou tomuto typu vzdělávání nemusí být pro rodiče jednoduché. V současné době mohou všechny základní školy přijímat žáky do individuálního vzdělávání, pokud dostačuje jejich kapacita. Ne všechny školy však splňují představy rodičů o tom, jak své domácí školáky provázejí – například při přezkoušení. Školy, které jsou k individuálnímu vzdělávání vstřícné, jsou v posledním roce plné – informace si rodiče předávají mezi sebou neformálními cestami (např. na sociálních sítích).

2.5.2. Asociace domácího vzdělávání

U počátků domácího vzdělávání v 90. letech stáli rodiče, kteří chtěli své děti doma vzdělávat. Sdružili se do Společnosti přátel domácí školy, která byla založena 7.2.1997 kvůli usnadnění komunikace s úřady.

V roce 2002 se transformovali do Asociace domácího vzdělávání, která funguje doposud. Sami se definují ve svém programovém prohlášení¹⁹ jako dobrovolné sdružení rodičů doma vzdělávaných dětí, kmenových škol a sympatizantů domácího vzdělávání. Náplní jejich činnosti je prosadit právo rodičů na určení, jak a kde chtějí vzdělávat své děti, zrovnoprávnit domácí vzdělávání v českém vzdělávacím systému od základního po střední stupeň, podpořit ty, co o individuálním vzdělávání uvažují, informovat veřejnost a vytvářet prostor pro diskusi o domácím vzdělávání. Chtějí restauraci tradičních hodnot spojených s postavením rodiny ve společnosti.

2.5.3. Různé formy individuálního vzdělávání

Základní pojetí je **vyučování** jedním rodičem, převážně matkou, v **domácím prostředí**. Rodič se řídí školním vzdělávacím programem kmenové školy. Stává se, že je v častějším kontaktu se školou než rodič prezenčně studujících dětí. Využívají jak klasické, tak inovativní metody.

¹⁹ Programové prohlášení. Kdo jsme [online]. Dostupné z: http://www.domaciskola.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=487

Komunitní školy/skupiny

Rodiče se společně domluví a vyberou pedagoga pro své děti nebo se sami rodiče střídají ve vyučování podle svých odborných znalostí. Jedná se o menší skupiny dětí, které mohou do skupiny docházet podle svých potřeb a možností. Některé komunitní školy, které nejsou v rejstříku MŠMT, vyžadují, aby děti byly oficiálně v individuálním vzdělávání.

Kombinace předchozích

Na druhém stupni základních škol se rodiče často navzájem domlouvají na společných učitelích na jednotlivé předměty. Z rozhovorů s rodiči vyplynulo, že část předmětů učí sami a na některé (např. angličtina, fyzika, chemie) najímají odborníky nebo jeden rodič učí daný předmět více dětí. Společné hodiny probíhají buď u někoho doma nebo v posledních dvou letech se kvůli epidemiologicky špatné situaci přesunulo do online prostředí.

Unschooling

Unschooling je též nazývaný sebeřízené učení, kdy rodič uzpůsobuje podmínky vzdělávání pro své dítě. Vychází se z přesvědčení, že dítě je od přirozenosti zvědavé a rádo se učí, pokud k tomu má vhodné prostředí a je na danou dovednost zralé (např. čtení, psaní...).

Typickým příkladem sebeřízeného vzdělávání jsou svobodné školy, např. Summerhill²⁰ v Anglii, kde učitel vytváří vhodné podmínky k učení. Dítě má svobodu si vybrat, zda se bude výuky účastnit. Svobodné školy staví na principech rovnosti, svobody a demokracie.

²⁰ BOČKOVÁ, Kateřina. *Domácí vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. S.50. ISBN 978-80-7598-824-9. s.50

To, co příznivci „unschoolingu“ kritizují na klasickém školním vyučování jsou např. nevyžádané rady, nucené učení, rozdělování dětí podle věku.

Školy Březová

Specifickým příkladem školy vstřícné k individuálně vzdělávaným žákům je MŠ, ZŠ a lyceum Březová. Má 1000 žáků, z nich 870 v IV z celého světa. Poskytuje komplexní systém podpory žáků v IV – internetová škola, online hodiny, elektronická žákovská knížka pro komunikaci s učiteli.²¹

²¹ BOČKOVÁ, Kateřina. *Domácí vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. S.50. ISBN 978-80-7598-824-9. s. 110

²³ KOSTELECKÁ, Yvona, HÁNA David. *Domácí vzdělávání v kontextu evropských vzdělávacích systémů*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-994-0.

²⁴ COOPER, Bruce S., Frances R. SPIELHAGEN a C. (Carlo) RICCI. *Homeschooling in new view*. Second edition. Charlotte, NC: Information Age Publishing, Incorporated, 2016 - 2016, 1 online resource (257 p.).s.7, 60-65. ISBN 1-68123-352-5.

3. Individuální vzdělávání v zahraničí

Domácí vzdělávání je v současnosti aktuální v celé Evropě i v dalších zemích – rozvíjí se jako staronová alternativa ke školnímu způsobu vzdělávání a zahrnuje širokou škálu různých přístupů. Z těchto důvodů se objevuje množství publikací věnovaných tomuto tématu. V češtině je dostupná publikace Y. Kostelecké a D. Hány Domácí vzdělávání v kontextu evropských vzdělávacích systémů²³. Významné shrnutí pravidel domácího vzdělávání nacházíme u Coopera a kol.²⁴. V Evropě lze alespoň částečně vzdělávat ve všech zemích a jsou rozdíly v tom, zda je definována povinná školní docházka nebo povinné vzdělávání, země se odlišují v rozsahu, na jakých stupních škol je možné IV i ve způsobech schvalování IV, v přezkušování dětí nebo v nárocích na vzdělání vzdělávajících osob.

Cooper ve své publikaci rozděluje země do čtyř skupin podle způsobů, jak je v jejich vzdělávacím systému IV ukotveno a jak je prováděno. První skupinu představují země, které povolují IV za současného sledování studijních výsledků žáků – tato skupina států je nejpočetnější a řadí se k ní většina států Evropy (Belgie, Itálie, Francie, Velká Británie, Irsko, Island, Rakousko a další), dále Austrálie, Nový Zéland, Kanada, Filipíny, Chile nebo Rusko. Druhou skupinou jsou země umožňující domácí vzdělávání bez přísného dohledu – jedná se pouze o Finsko. Třetí skupina zahrnuje státy s povinnou školní docházkou, které principiálně IV nepodporují, ale umožňují výjimky – Španělsko, Řecko, Švýcarsko, Izrael a další. Čtvrtou skupinu tvoří státy, kde domácí vzdělávání není možné: Německo dovoluje IV pouze v případě zdravotních důvodů a častého stěhování, dále se sem řadí Švédsko, Bulharsko, Argentina nebo Brazílie. Domácí vzdělávání je dokonce ilegální na Kubě, kterou autor řadí též do této skupiny.

Podrobnější popis legislativního ukotvení a konkrétních aplikací IV v jednotlivých zemích přesahuje možnosti této práce a je možné je nalézt v uvedených literárních pramenech.

4. Metodologie

4.1. Primární prameny

Mezi primární prameny využívané v této práci patří především zákonné předpisy platné v České republice v roce 2021, které se buď explicitně věnují tématu individuálního vzdělání, či nepřímo upravují vzdělávání jako takové. Základní obrysy obecného rámce, kterým se (individuální) vzdělávání v ČR řídí, je Listina základních práv a svobod. Tu v právní úpravě doplňuje Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon). Tyto dva právní předpisy dále rozšiřuje Úmluva o právech dítěte OSN. Vzdělání v souladu s náboženským a filozofickým přesvědčením rodičů je uvedeno v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv.

Přímo k individuálnímu vzdělávání se vyjadřuje §41 Školského zákona, který doplňuje dokument Informace a doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k individuálnímu vzdělávání žáků v základní škole.

Tyto dokumenty poskytují obecný rámec vzdělávání v ČR, zmiňují nárok dítěte na vzdělávání a upravují způsob, jakým by vzdělávání probíhat. Co naopak neposkytují, je jednotné nastavení toho, jak by individuální vzdělávání mělo probíhat.

Dalšími primárními prameny jsou Vývojová ročenka školství 2010/11–2020/21 Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, která v kapitole Základní vzdělávání, vývoj základních škol v tabulce B4.21 ZŠ uvádí statistická data žáků plnících školní docházku podle § 38, § 41 a § 42 školského zákona, Informace a doporučení MŠMT k individuálnímu vzdělávání a Vyhláška MŠMT č. 72/2005 o poskytování poradenských

služeb ve školách a školských poradenských zařízeních poskytující návod, k čemu má směřovat poradenská služba, tudíž i co se týká individuálního vzdělávání, ač zde není výslovně uvedeno.

4.2. Sekundární prameny

Jako sekundární prameny této práce byly využity v první řadě publikace encyklopedického a vzdělávacího charakteru. Pro definici individuálního vzdělávání bylo použito nejnovější vydání Pedagogického slovníku (Praha, Portál 2013).

Pro výklad článku 2 dodatkového protokolu o právu na vzdělání byla použita Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika.

Knihy Vývojová psychologie (Vágnerová) a Vývojová psychologie pro sociální práci (Ptáček, Kuželová) byly využity k rešerši tématu vývojové období a potřeby žáků na druhém stupni základní školy.

K tématu individuálního vzdělávání v posledních třech letech vyšly v České republice čtyři publikace: Domácí vzdělávání od kolektivu z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy (Kostecká, Beláňová, Hána, Kašparová, Pivarč, Svobodová), Domácí vzdělávání (Bočková), Spolu – Průvodce domácího vzdělávání V České republice - (Kašparová), Domácí vzdělávání v kontextu evropských vzdělávacích systémů (Hána, Kostecká).

Ze zahraniční literatury autorka čerpala z knihy Homeschooling in new view (Cooper).

Diskuze na půdě parlamentu byla čerpána ze studie Centralizovat nebo rozvolnit (Kašparová, Láníková).

4.3. Cíl práce

Cílem práce je zjistit názory odborných pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání na druhém stupni základních škol a jejich porovnání s názory rodičů, kteří mají děti druhého stupně v individuálním vzdělávání. Názory pracovníků poraden byly nejdříve zjišťovány dotazováním konkrétních pracovníků a studiem literatury, která se týká tohoto tématu. Na základě těchto rešerší byl vytvořen dotazník s uzavřenými a otevřenými otázkami. Dotazník byl rozeslán do všech devíti pražských pedagogicko-psychologických poraden. Sebraná data pak byla použita jako podklad ke kvalitativní části výzkumu, jimiž byly polostrukturované rozhovory s rodiči. Původním záměrem bylo zahrnout do vzorku i děti individuálně vzdělávané, ale z důvodu současné epidemiologické situace, vzdálenosti bydliště rodin i limitovaných časových možností všech zúčastněných bylo do tohoto plánu upuštěno.

4.4. Způsob zpracování

Práce je založena na literární rešerši odborné literatury ke vzdělávání. Analýza je postavena na kvantitativním a kvalitativním sběru dat.

Dotazník měl pět částí. První část dotazníku byla vyhodnocena pomocí základních statistických metod – počet odpovědí, průměrná hodnota pro danou otázku, medián (prostřední hodnota uspořádaného souboru), modus (nejčtenější hodnota) a směrodatná odchylka. Pro reverzně položené otázky jsou reverzně uvedené body tak, aby nižší hodnoty odpovídaly kladnějšímu postoji k individuálnímu vzdělávání. Takto bylo možné získat základní postoj pracovníků k IV.

Dále byly samostatně analyzovány otázky týkající se možných úskalí a otázky možných přínosů.

Stejně otázky byly poté zpracovávány a porovnávány pro skupiny „zkušení“ a „teoretici“ (způsob výběru viz část 3.5.1. Výběr respondentů).

Následně byla vybrána tvrzení, u kterých byla u respondentů významná shoda, tj. 30 a více odpovědí 1 a 2 (zcela souhlasím, souhlasím) nebo 4 a 5 (nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím). Tyto názory je pak možno brát jako vypovídající.

Ve druhé části dotazníku se zjišťovala četnost a procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí. Zjišťovala se důležitost jednotlivých důvodů pro rozhodování o doporučení IV.

Třetí část dotazníku obsahovala otevřenou otázku. Její odpovědi doplnily názory odborných pracovníků.

Čtvrtá část s názvem „Vaše zkušenost s individuálním vzděláváním“ v první otázce zjišťovala procentuální zastoupení. Druhá otázka „Jak často

se vyjadřujete k individuálnímu vzdělávání” byla zásadní pro rozřazení respondentů na dvě skupiny podle míry zkušenosti. Zjišťovalo se, zda větší zkušenost ovlivňuje postoj k IV a k jeho přínosům a rizikům. Třetí otázka „Už jste někdy nedoporučil/a individuální vzdělávání” je vyhodnocena četností a procentuálně. Odpovědi na otevřenou otázku zjišťující důvody nedoporučení IV jsou uvedeny takové, které dosud v názorech na IV nefigurovaly. Poslední část dotazníku zjišťuje četnosti a procentuální zastoupení jednotlivých odborných profesí a pražských poraden.

Rozhovory s rodiči byly zaznamenávány formou poznámek. Údaje z nich byly přepsány do tabulky, ze které byly díky přehlednosti lépe porovnávány. Zjišťovala se shoda mezi jednotlivými rodiči a posléze byly výsledky porovnány s výsledky kvantitativní části.

4.5. Kvantitativní část

Tuto část reprezentuje dotazník s uzavřenými a otevřenými otázkami.

4.5.1. Obsah dotazníku

Dotazník byl pojmenován „Názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy“. Odpovědi byly sbírány elektronicky během října a listopadu 2021. Obsahoval pět sekcí.

V první části bylo devatenáct tvrzení o individuálním vzdělávání na druhém stupni základních škol. Tato tvrzení byla pozitivní, negativní a neutrální. Respondenti měli označit na škále od 1 („zcela souhlasím”) do 5

(„rozhodně nesouhlasím“), do jaké míry souhlasí či nesouhlasí s daným tvrzením.

Pozitivní tvrzení obsahovala přínosy individuálního vzdělávání obecně a pro konkrétní skupiny dětí. Jednalo se o tato obecná tvrzení (v závorce je uveden důvod uvedení daného tvrzení v dotazníku):

- Individuální vzdělávání může být obohaceno pro děti i rodiče. (Jedná se o logický přínos výuky dítěte s rodičem.)
- Individuální vzdělávání může prohloubit vztah mezi rodičem a dítětem. (Tím, že jsou rodič a dítě spolu více času a věnují se společně i vzdělávání, jde o pravděpodobný přínos.)
- Individuální vzdělávání chrání dítě před vzájemným srovnáváním s vrstevníky. (Netráví-li dítě většinu denního času ve škole, ale v domácím prostředí, není vystaveno srovnávání s vrstevníky z různých sociálních vrstev)
- Individuální vzdělávání umožňuje vzdělávání přizpůsobit zájmům, schopnostem i zvláštnostem dítěte. (Častý důvod rodičů pro IV.)
- Individuální vzdělávání umožňuje vzdělávání aktivnějšími metodami, prakticky, do větší hloubky než ve škole. (Uváděno rodiči jako výhoda, někteří odborníci však oponují nedostatkem pomůcek a odborníků v domácím prostředí.)
- Individuální vzdělávání umožňuje rodičům vychovávat dítě v hodnotovém systému, který považují za důležitý. (Vyplývá z povahy IV.)
- Individuální vzdělávání chrání dítě před negativními vlivy rozšířenými ve většinové populaci – šikanou, závislostí na digitálních technologiích, drogami, násilím, zločinným vlivem v partách. (Rodiče toto někdy uvádějí jako výhodu, odborníci však většinou nesouhlasí.)

- V individuálním vzdělávání zažívají děti méně stresu a napětí, jsou tak zdravější. (Důvod, který byl prezentován podporovateli IV.)
- Individuální vzdělávání může kompenzovat časté absence. (Další možný důvod pro doporučení IV – zejména z důvodu nemoci.)

Pro konkrétní skupiny:

- Individuální vzdělávání je vhodné pro sociálně neobratné děti, které na snahu vyjít s vrstevníky vyčerpají většinu energie. (Konkrétní příklad uvedený při řešení k tématu)
- Individuální vzdělávání dává příležitost rozvíjet mimořádné nadání, které je časově náročné. (Relevantní důvod pro IV, který je uveden i v Informacích a doporučení MŠMT.)
- Individuální vzdělávání je užitečné ve chvíli, kdy je dítě ve škole šikanované. (IV z důvodu šikana je většinou doporučováno jako dočasné řešení)

Negativní tvrzení zahrnovala nejčastější možná rizika spojená s individuálním vzděláváním na druhém stupni ZŠ. Jednalo se o tato konstatování:

- Individuální vzdělávání ochuzuje dítě o vrstevnické vztahy ve věku, kdy to zvláště potřebuje. (Vrstevníci jsou pro tento věk dle vývojové psychologie nezbytní.)
- Individuální vzdělávání může omezit vývoj dítěte, protože je vyčleněno z vrstevnické skupiny, která je nezbytná pro budování identity a brání v odpoutání se od rodičů. (Vrstevnická školní skupina je ojedinělá svou pestrostí a tím, že si ji člověk nevybírá. Tím je nenahraditelná pro vytváření sebeobrazu a budování identity.)

- Individuální vzdělávání podporuje nechtěnou exkluzivitu dítěte, které by raději chtělo zapadnout, být tzv. normální. (Některé děti nechtějí vyčnívat, a zvláště pro druhostupňový věk je potřeba zapadnout důležitá.)
- Individuální vzdělávání může dítěti poskytnout nekvalitní vzdělání, např. když rodič není dostatečně odborně vybaven nebo není vybaven technicky/finančně. (Tato obava je mezi odborníky častá.)
- Individuální vzdělávání může omezit dítěti kontakt s jinými hodnotovými systémy mimo rodinnou kulturu. (Toto riziko bývá rodiči s dětmi v IV vnímáno jako výhoda. Je ovšem otázka, co je v zájmu dítěte.)

Neutrální vůči přínosům i rizikům byla tato dvě poslední tvrzení:

- Je v pořádku, když individuální vzdělávání administrativně zaštiťuje docházku do vzdělávací skupiny/komunitní školy/školy, která není v registru MŠMT. (Toto tvrzení bylo zařazeno do dotazníku, protože komunitní školy zajišťují kontakt dítěte s vrstevníky a s jinou autoritou, ale je otázkou, zda by individuální vzdělávání mělo suplovat registraci MŠMT.)
- Kontrola kvality vzdělávání se liší podle zvolené kmenové školy. (Toto konstatování, možná také obava, se nabízí při proniknutí do fungování IV v České republice. Rodiče na sociálních sítích navzájem sdílí školy vstřícné a školy, se kterými nemají dobrou zkušenost.)

V druhé části s názvem „Co je pro Vás důležité, když se vyjadřujete k individuálnímu vzdělávání?“ byla v bodech vyjmenována jednotlivá témata, která by mohla být zásadní pro odborné vyjádření se k individuálnímu vzdělávání.

Respondenti měli označit jednu či více možností a mohli též odpovědět do kolonky jiné vlastními slovy.

Jednotlivé možnosti byly tyto:

- Prohloubení vztahu rodič – dítě
- Kontakt s vrstevníky
- Vhodné pro sociálně neobratné děti
- Podpora nadání
- Ochrana dítěte před sociálně patologickými jevy – šikana
- Administrativní záštita komunitní školy (školy mimo rejstřík MŠMT)
- Kompenzace častých absencí
- Absence jiné autority než rodiče
- Rozvoj individuality
- Vhodné pro dítě s SPU
- Nežádoucí izolace

Ve třetí části nazvané „Rozdíl v individuálním vzdělávání na 1. a 2. stupni základní školy” byla možnost vypsát vlastními slovy, v čem vidí respondenti rozdíl při vyjádření se k individuálnímu vzdělávání na prvním a druhém stupni základních škol. Tato otázka byl další způsob, jak získat názory na vhodnost individuálního vzdělání na 2. stupni bez předem připravených variant. Jejím hlavním smyslem bylo respondentům zdůraznit, že v tomto sběru dat jde o druhý stupeň základních škol.

Čtvrtá sekce s názvem „Vaše zkušenost s individuálním vzděláváním” obsahovala čtyři otázky (v závorce je uveden důvod zařazení dané otázky):

- „Vnímáte nárůst počtu dětí v individuálním vzdělávání v posledním roce v důsledku zkušenosti rodin s distanční výukou?” (Tato otázka

reaguje na aktuální situaci. Je v dotazníku pro doplnění a ověření zkušenosti autorky s nárůstem počtu žadatelů o IV na jejím pracovišti.)

- Možné odpovědi byly ano/ne/jiné.
- „Jak často se vyjadřujete k individuálnímu vzdělávání na druhém stupni základních škol?“ (Toto je klíčová otázka, na základě které byli respondenti rozděleni do dvou hlavních podskupin)
- Odpověď na tuto otázku se označovala na škále od 1 do 5, kde „1“ byla velmi často (vícekrát za rok) a „5“ bylo vůbec.
- „Už jste někdy nedoporučil/a individuální vzdělávání?“ (Odpověď na tuto otázku mimo jiné označuje postoj pracovníka k tomu, kdo je zodpovědný za IV a k roli poradny v rámci doporučení IV. Zda má poradna pouze „vystavit papír“ na žádost rodičů či zda má skutečně zjišťovat a posuzovat konkrétní situaci.)
- „Z jakého důvodu nedoporučujete individuální vzdělávání?“. (Uvedení konkrétních důvodů nedoporučení umožní zjistit názory pracovníků.)

Poslední pátá sekce obsahovala dotaz na odbornost a v jaké pražské pedagogicko-psychologické poradně respondent pracuje. Poslední otázka byla obsažena pro ověření toho, zda sebraná data pocházejí z různých pedagogicko-psychologických poraden.

Všechny otázky byly označeny za nepovinné z důvodu větší ochoty respondentů odpovídat, a tedy vyšší návratnosti zodpovězených dotazníků.

4.5.2. Výběr respondentů

Jako reprezentativní vzorek respondentů byli vybráni odborní pracovníci všech devíti pražských pedagogicko-psychologických poraden: Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 1, 2 a 4, Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 3 a 9, Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 5, Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 6, Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 7 a 8, Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 10, Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 11 a 12, Pražská pedagogicko-psychologická poradna a Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna. Všem (cca 150) pracovníkům těchto poraden byl na jejich pracovní email zaslán dotazník. Takto bylo získáno 44 vyplněných dotazníků, což představuje 29 % všech dotazovaných.

Nejdříve byly porovnávány odpovědi všech respondentů. Potom byli podle odpovědi na otázku: „Jak často se vyjadřujete k individuálnímu vzdělávání na druhém stupni ZŠ?“, rozřazeni do dvou skupin podle rozsahu praktických zkušeností s IV. Ti, kteří na pětistupňové škále (kde „1“ značilo velmi často a „5“ znamenalo vůbec) odpověděli 1 a 2, byli ve skupině označené „zkušení“ a ti, jejichž odpověď byla 4 a 5, byli označeni „teoretici“.

Do skupiny „zkušení“ bylo zařazeno jedenáct respondentů, osm s odpovědí 1 a tři s odpovědí 2. Profesně šlo o osm psychologů, jeden speciální pedagog, jeden zároveň psycholog i speciální pedagog a jeden sociální pracovník. Byli z pěti různých poraden, dva pracoviště nevedli.

Do skupiny „teoretici“ bylo zařazeno dvacet respondentů, sedm

s odpovědí 5 a třináct s odpovědí 4. Z toho bylo třináct psychologů, čtyři speciální pedagogové, dva sociální pracovníci a jeden metodik prevence. Byli z osmi různých pražských poraden.

4.6. Polostrukturované rozhovory

Další informace byly získány formou polostrukturovaných rozhovorů s rodiči sedmi žáků v listopadu 2021. Respondenti byli získáváni metodou sněhové koule. Nejprve prostřednictvím kontaktů od známých, tito respondenti potom doporučili další rodiny s dětmi v domácím vzdělávání na druhém stupni ZŠ. Dále byli osloveni potenciální respondenti přes skupinu domácího vzdělávání na sociální síti a jedna rodina byla kontaktována přímo na pracovišti autorky. Rozhovory byly vedeny v domácím prostředí, osobně, telefonicky a online s časovou dotací od 20 do 120 minut.

4.6.1. Popis rodin

Rozhodujícím kritériem pro zařazení rodiny do kvalitativního výzkumu byla skutečnost, že rodina má dítě v individuálním vzdělávání na druhém stupni základní školy.

Záměrem bylo oslovit rodiny s různou formou individuálního vzdělávání a s různě dlouhou zkušeností. To znamená jak rodiny vzdělávající převážně v domácím prostředí, tak i ty, jejichž děti docházejí do komunitní školy. Záměr se podařilo naplnit rozhovory se šesti rodiči, kteří převážně

vzdělávají v domácím prostředí a s jedním, jehož dítě navštěvuje komunitní školu. Též byla splněna různě dlouhá zkušenost rodičů s individuálním vzděláváním od několika měsíců po 8 let.

4.6.2. Otázky polostrukturovaného rozhovoru

V rozhovorech se zjišťovaly nejdříve informace o tom, v jaké je dítě třídě, co rodiče vedlo k individuálnímu vzdělávání, jak probíhá výuka a přezkoušení a zda je pro ně individuální vzdělávání obohacujícím. Poté byli požádáni o to, aby se vyjádřili k tomu, že psychologové a speciální pedagogové pedagogicko-psychologických poraden často přihlíží při vyjádření k individuálnímu vzdělávání k následujícím pěti faktorům: kontakt s vrstevníky, podpora nadání, jiná autorita kromě rodiče, kontakt s jinými hodnotovými systémy mimo rodinnou kulturu, sociální izolace. Nakonec byli dotázáni na to, jak vnímají roli pedagogicko-psychologické poradny v procesu žádání o IV a zda jim návštěva poradny v něčem pomohla.

5. Výsledky a interpretace kvantitativního sběru dat

5.1. Výsledky kvantitativního sběru dat

5.1.1. Vyhodnocení první části dotazníku od všech respondentů je následující:

- Na otázku, zda je v pořádku, že IV zaštiťuje administrativně docházku do vzdělávací skupiny/komunitní školy, která není v rejstříku MŠMT, odpovědělo 44 respondentů: 21 souhlasilo a 16 nesouhlasilo. Dá se říci, že v této otázce nepanuje shoda mezi odbornými pracovníky.
- Naopak v otázce kontroly kvality dle kmenové školy se shoduje 32 ze 43 respondentů na tom, že se liší.

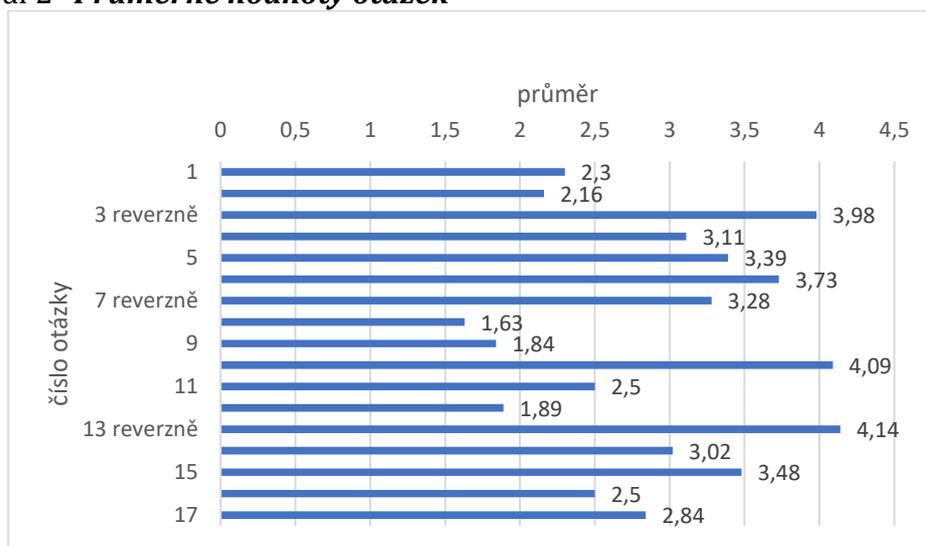
Přehled základních statistik pro dalších 17 otázek je v tabulce č. 1. Je zde počet odpovědí, průměrná hodnota pro danou otázku, medián (prostřední hodnota uspořádaného souboru), modus (nejčtenější hodnota) a směrodatná odchylka. Pro reverzně položené otázky jsou již reverzně uvedené body tak, aby nižší hodnoty odpovídaly kladnějšímu postoji k individuálnímu vzdělávání. Dále je zde informace o součtu otázek 1.-17., tedy je zde uvedeno především jejich souhrnné průměrné hodnocení. Průměr z hodnocení těchto 17 otázek je 2,93, tedy spíše mírně kladný postoj k individuálnímu vzdělávání. Medián 2,94 je taktéž značí spíše kladný

postoj, avšak modus je 3,18, tedy naopak nejčtenější hodnota udává spíše záporný postoj k IV. Pro přehlednost je průměrná hodnota všech odpovědí znázorněna graficky (Graf č.2)

Tabulka 1- Celkově postoj

č.otázky	počet odp.	průměr	medián	modus	sm. odch.
1	44	2,3	2	2,5	0,91
2	44	2,16	2	2,5	0,88
3 reverzně	44	3,98	4	4	0,83
4	44	3,11	3	4	1
5	44	3,39	3,5	4	0,98
6 reverzně	44	3,73	4	4	1
7 reverzně	43	3,28	3	3	0,78
8	43	1,63	2	1,5	0,68
9	44	1,84	2	1	0,95
10 reverzně	44	4,09	4	5	1
11	44	2,5	2,5	3	0,96
12	44	1,89	2	2	0,88
13 reverzně	44	4,14	4	5	0,89
14	44	3,02	3	3,5	1,25
15	44	3,48	4	4	1,03
16	44	2,5	2	2	0,94
17	43	2,84	3	3	0,91
průměr	43,82	2,93	2,94	3,18	0,93

Graf 2 - Průměrné hodnoty otázek

Zvlášť byly vyhodnoceny otázky týkající se **přínosu IV** viz tabulka č. 2. Průměr 2,61, medián 2,58 a modus 2,75 značí spíše kladný postoj k IV.

Tabulka 2 - Celkově přínos

č. otázky	počet odp.	průměr	medián	modus	sm. odch.
1	44	2,95	2	2,5	0,91
2	44	2,16	2	2,5	0,88
4	44	3,11	3	4	1
5	44	3,38	3,5	4	0,98
8	43	1,62	2	1,5	0,68
9	44	1,84	2	1	0,95
11	44	2,5	2,5	3	0,96
12	44	1,88	2	2	0,88
14	44	3,02	3	3,5	1,25
15	44	3,47	4	4	1,03
16	44	2,5	2	2	0,94
17	43	2,83	3	3	0,91
celk. prům.	43,83	2,61	2,58	2,75	0,95

Rizika zobrazuje tabulka č. 3. Hodnoty, průměr 2,15, medián 2,2 a modus 1,8, celkem jasně značí, že rizika jsou odborníky vnímána velmi výrazně.

Tabulka 3 - Celkově rizika

Č. otázky	počet odp.	průměr	medián	modus	sm.odch
3	44	2,02	2	2	0,84
6	44	2,27	2	2	1
7	43	2,72	3	3	0,79
10	44	1,9	2	1	1,08
13	44	1,86	2	1	1,86
celk.prům.	43,8	2,15	2,2	1,8	1,11

5.1.2. Porovnání výsledků „zkušených“ a „teoretiků“

Porovnáme-li celkový postoj „zkušených“ a „teoretiků“ pomocí hodnot průměr, medián a modus, zjistíme, že všechny tři hodnoty jsou nižší u zkušených (průměr 2,84, medián 2,88 a modus 2,35) viz tabulka č.4 oproti hodnotám teoretiků (průměr 2,89, medián 3 a modus 3,06) viz tabulka č.5. Největší rozdíl je v nejčtetnější hodnotě 2,35 vs. 3,06. Znamená to tedy, že zkušenější odborníci mají celkově mírně kladnější postoj k IV.

Tabulka 4 - Postoj - „zkušení“

č.otázký	počet odp.	průměr	medián	modus	sm. odch.
1	11	2,27	2	2	0,86
2	11	2,09	2	2	0,67
3 reverzně	11	3,73	4	4	1,05
4	11	2,9	3	2	1,08
5	11	2,73	3	2	0,75
6 reverzně	11	3,55	4	3	1,08
7 reverzně	11	3,36	3	2	0,64
8	11	1,9	2	1	0,79
9	11	2	2	2	1,13
10 reverzně	11	4,09	4	2	0,9
11	11	2,55	2	2	0,66
12	11	1,73	2	1	0,45
13 reverzně	11	4,45	5	4	0,66
14	11	2,73	3	4	1,14
15	11	3,18	3	2	0,83
16	11	2,45	2	3	0,78
17	11	2,64	3	2	0,48
celk.průměr	11	2,84	2,88	2,35	0,82

Tabulka 5 – Postoj - „teoretici“

č.otázky	poč. odp.	průměr	medián	modus	sm. odch.
1	20	2,2	2	2	0,87
2	20	2,2	2	2	0,98
3 reverzně	20	3,85	4	4	0,8
4	20	3,2	3	4	1,08
5	20	3,55	4	4	0,97
6 reverzně	20	3,55	4	4	1,07
7 reverzně	19	3,26	3	3	0,78
8	20	1,45	1	1	0,59
9	20	1,6	1,5	1	0,66
10 reverzně	20	4,1	4,5	5	1,04
11	20	2,55	3	3	1,07
12	20	1,9	2	1	0,99
13 reverzně	20	3,9	4	5	0,99
14	20	3	3	3	1,18
15	20	3,35	4	4	1,15
16	20	2,65	3	3	0,96
17	19	2,79	3	3	1,06
celk.prům.	19,88	2,89	3	3,06	0,96

Porovnáme-li vnímání rizik u zkušených a teoretiků, hodnoty jsou téměř totožné (průměr 2,16 vs. 2,27, medián 2 vs.2,1 a modus 2 vs.1,8) viz tabulky č.6 a č.7. Vnímání rizik je u obou skupin výrazné.

Tabulka 6 - „Zkušení“ - vnímání rizik

Sloupec1	počet odp.	průměr	medián	modus	sm.odch
3	11	2,27	2	2	1,05
6	11	2,45	2	2	1,08
7	11	2,63	3	3	0,64
10	11	1,9	2	2	0,9
13	11	1,54	1	1	0,66
celk.prům.	11	2,16	2	2	0,87

Tabulka 7 - „Teoretici“ - vnímání rizik

č.otázky	počet odp.	průměr	medián	modus	sm.odch
3	20	2,15	2	2	0,81
6	20	2,45	2	2	1,1
7	19	2,73	3	3	0,81
10	20	1,9	1,5	1	1,07
13	20	2,1	2	1	1,02
celk.prům.	19,8	2,27	2,1	1,8	0,96

Z tabulek č. 8 a č. 9. lze vyčíst, jak se dívají zkušení a teoretici na přínos IV. Obě skupiny mají podobné hodnoty – průměr 2,43 a 2,54, medián 2,42 a 2,63 a modus 2,5 a 2,58. Přínosy hodnotí více pozitivně než negativně, oproti rizikům trochu méně pozitivně.

Tabulka 8 – „Zkušeni“ - hodnocení přínosu

č.otázky	poč. odp.	průměr	medián	modus	sm.odch.
1	11	2,27	2	2	0,86
2	11	2,09	2	2	0,67
4	11	2,9	3	4	1,08
5	11	2,73	3	2	0,75
8	11	1,91	2	2	0,79
9	11	2	2	1	1,13
11	11	2,55	2	2	0,66
12	11	1,73	2	2	0,45
14	11	2,73	3	4	1,14
15	11	3,18	3	4	0,83
16	11	2,45	2	2	0,78
17	11	2,64	3	3	0,48
celk.prům.	11	2,43	2,42	2,5	0,80

Tabulka 9 – „Teoretici“ - hodnocení přínosu

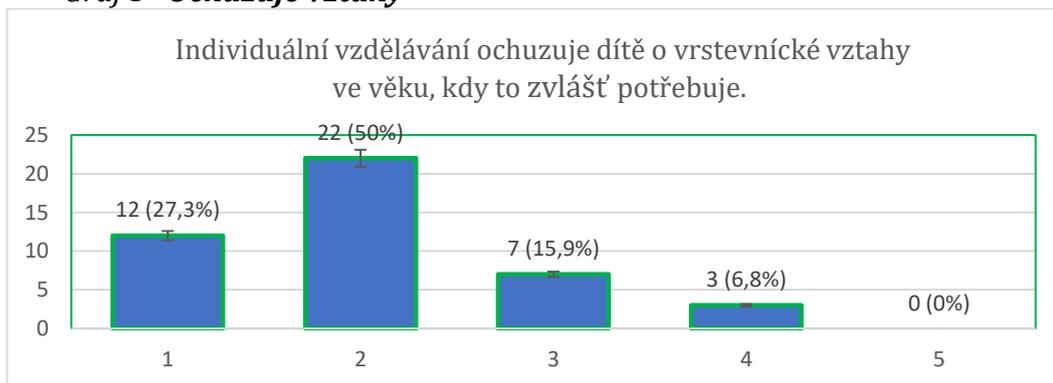
č.otázky	poč. odp.	Průměr	medián	modus	sm.odch.
1	20	2,2	2	2	0,89
2	20	2,2	2	2	1
4	20	3,2	3	4	1,1
5	20	3,55	4	4	1
8	20	1,45	1	1	0,6
9	20	1,6	1,5	1	0,68
11	20	2,55	3	3	1,1
12	20	1,9	2	1	1,02
14	20	3	3	3	1,2
15	20	3,35	4	4	1,18
16	20	2,65	3	3	0,99
17	19	2,79	3	3	1,08
celk.prům.	19,92	2,54	2,63	2,58	0,99

5.1.3. Vybraná tvrzení podle výrazné shody

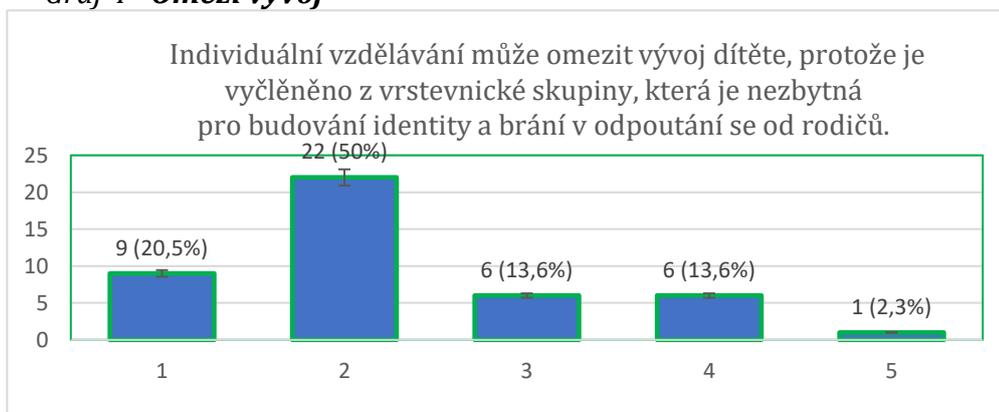
V tomto oddílu jsou vybraná tvrzení, kde docházelo k výrazné shodě v odpovědích (více než 30 odpovědí 1 a 2 nebo 4 a 5). Šlo o tato tvrzení (pro názornost doplněná grafy):

- „Individuální vzdělávání ochuzuje dítě o vrstevnické vztahy ve věku, kdy to zvláště potřebuje.“ (graf č.3)
- „Individuální vzdělávání může omezit vývoj dítěte, protože je vyčleněno z vrstevnické skupiny, která je nezbytná pro budování identity a brání v odpoutání se od rodičů.“ (graf č.4)
- „Individuální vzdělávání umožňuje vzdělávání přizpůsobit zájmům, schopnostem i zvláštnostem dítěte.“ (graf č.5)
- „Individuální vzdělávání dává příležitost rozvíjet mimořádné nadání, které je časově náročné.“ (graf č.6)
- „Individuální vzdělávání může dítěti poskytnout nekvalitní vzdělání, např. když rodič není dostatečně odborně vybaven nebo není vybaven technicky/finančně.“ (graf č.7)
- „Individuální vzdělávání umožňuje rodičům vychovávat dítě v hodnotovém systému, který považují za důležitý.“ (graf č.8)
- „Individuální vzdělávání může omezit dítěti kontakt s jinými hodnotovými systémy mimo rodinnou kulturu.“ (graf č.9)
- „Kontrola kvality vzdělávání se liší podle zvolené kmenové školy.“ (graf č.10)

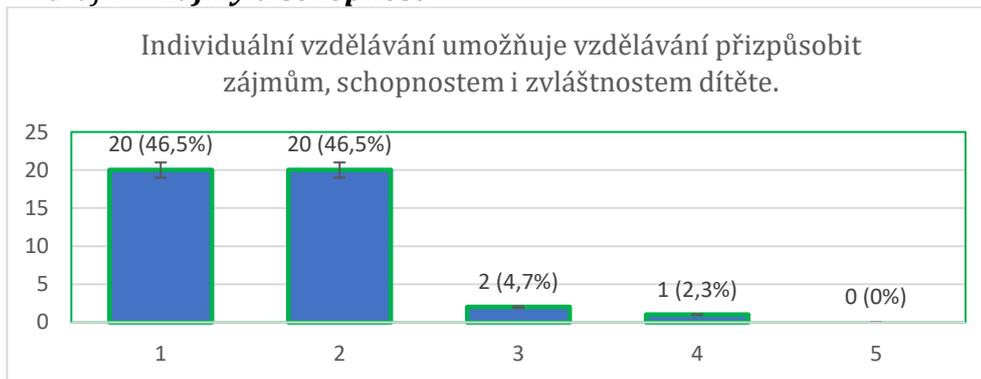
Graf 3 - Ochuzuje vztahy

Graf 4 - Omezí vývoj

Graf 5 - Zájmy a schopnosti

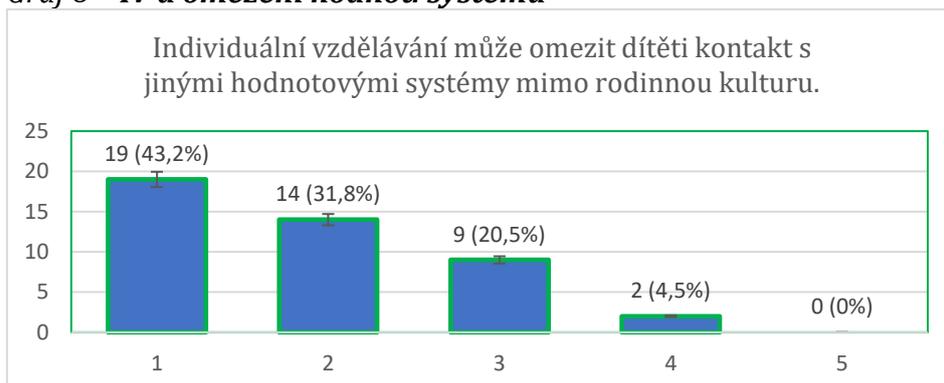
Graf 6 – IV nekvalitní vzdělání

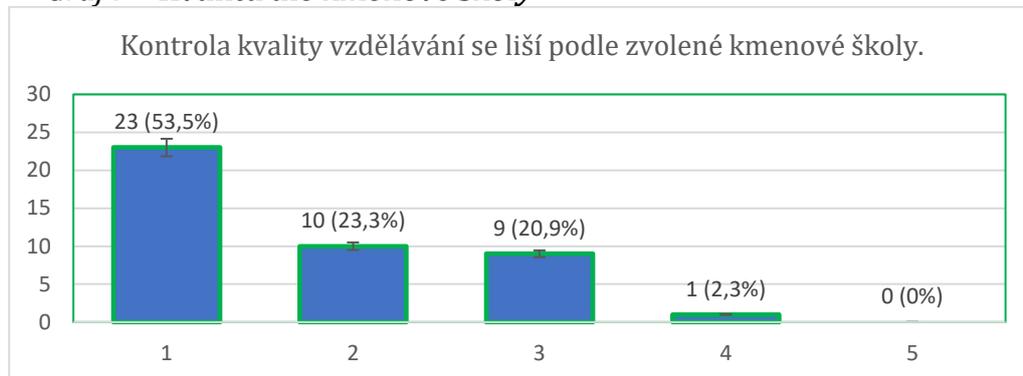
Graf 7 – IV umožní hodnoty

Graf 8 – IV a omezení hodnot. systémů

Graf 9 – Kvalita dle kmenové školy

5.1.4. Vyhodnocení druhé části dotazníku

Z této části vyplývají důležité faktory při posuzování vhodnosti IV viz graf č.10. Pět nejčastějších odpovědí tvořily též základ pro rozhovory s rodiči.

Nejdůležitějšími faktory pro odborné pracovníky jsou kontakt s vrstevníky (pro 79,1 % dotazovaných), nežádoucí izolace (60,5 %), absence jiné autority (41,9 %), podpora nadání (41,9 %) a administrativní záštita komunitní školy (41,9 %).

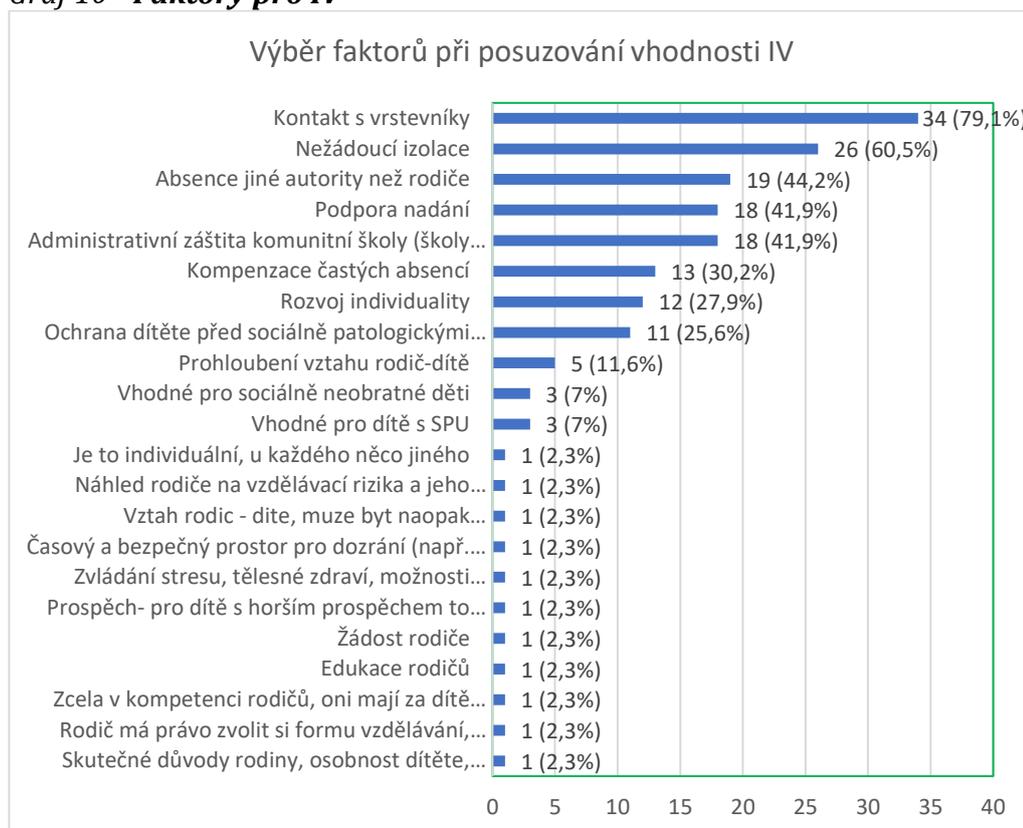
Další faktory jsou kompenzace absencí, rozvoj individuality, ochrana před sociálně patologickými jevy, prohloubení vztahu rodič-dítě, vhodné pro dítě s SPU.

Doplňené vlastní názory byly tyto:

- „Je to individuální, u každého něco jiného.“
- „Náhled rodiče na vzdělávací rizika a jeho připravenost zohlednit je při vzdělávání.“
- „Vztah rodič – dítě, může být naopak kontraproduktivní. Ne každý rodič zvládne domácí vzdělávání a snese 24hodinový pobyt se svým pubertálním dítětem.“

- „Časový a bezpečný prostor pro dozrání (např. socioemoční složky) při potížích typu "nerovnoměrný vývoj"; PAS, psychiatrické potíže (OCD) a jiné závažné zdravotní potíže.“
- „Zvládání stresu, tělesné zdraví, možnosti rodičů, časté cestování, stěhování.“
- „Prospěch – pro dítě s horším prospěchem to není vhodná forma.“
- „Žádost rodiče.“
- „Edukace rodičů.“
- „Zcela v kompetenci rodičů, oni mají za dítě odpovědnost.“
- „Rodič má právo zvolit si formu vzdělávání, kterou považuje pro své dítě za nejvhodnější. Individuální vzdělávání proto doporučujeme, pokud není vyloženě kontraindikováno (např. nelze zajistit vhodné podmínky, vzdělávací potřeby dítěte zajistí lépe škola apod.).“
- „Skutečné důvody rodiny, osobnost dítěte, osobnost rodiče, kvalita případné komunitní školy, konkrétní výhody IV, které rodič má v plánu a dokáže zabezpečit pro vzdělání dítěte, vědomí rizik IV na straně rodiče a možností jejich kompenzace, vzdělávací potřeby dítěte.“

Graf 10 - Faktory pro IV

5.1.5. Další názory na individuální vzdělávání na 2.stupni ZŠ dle odborných pracovníků

Z otevřené otázky ve třetí části dotazníku dotazující se na rozdíl v IV na prvním a druhém stupni ZŠ lze vyčíst některé další aspekty, které zohledňují pracovníci při posuzování vhodnosti IV.

Zde představuji nejrelevantnější a ty, které nebyly v předchozích částech uvedeny:

- „Možnosti rodičů zajistit **adekvátní vzdělávání (obsahově), socializace v dospívání** – v mladším věku mohou snadněji doplnit

- kroužky, zájmové aktivity a skupiny, v pubertě a dospívání by tyto aktivity musely být opravdu vydatné, aby nedošlo k izolaci.“
- „V obsahu učiva, v nárocích na rodiče a jejich limity, **hormonální změny a vliv na vztah rodič dítě**, potřeba vrstevnické skupin s věkem stoupá, **samostatnost**.“
 - „Potřeba vrstevnické skupiny na 2. stupni je vyšší, stejně tak potřeba nerodičovské autority a **sociální otužování i v nelaskavém prostředí** – to vše na 2. stupni roste.“
 - „... Na 2.stupni již všestrannost ve vzdělávání a rozsah učiva vyžadují mnohem více rodičovského úsilí, času, vynalézavosti a všeobecného přehledu. Rovněž vrstevnická skupina je v období dospívání nesmírně důležitá. Z tohoto důvodu **považuji IVZ na 2.stupni spíše jako mimořádné řešení situace dítěte a doporučení bych vždy velmi zvažila**.“
 - „Nemám nastavené jednotlivé parametry pro dané stupně, řídím se **aktuálními potřebami konkrétního dítěte**, které jsou individuální a nelze je generalizovat. Vždy dbám na to, aby dítě mělo možnost socializace s vrstevníky a **nedocházelo tak k budování úzkostných poruch**.“
 - „**Sociální izolace starších dětí** může být nebezpečná. Často řeším, že děti se doma psychicky rozsypou, upadnou do **depresí a úzkosti**, a naopak návrat do školy jim prospěje“
 - „**Problematická perspektiva bezproblémového začlenění na dalším (středoškolském) stupni vzdělávání**.“
 - „Vývojový stupeň dítěte – potřeba naučit se vycházet s vrstevníky i v **konkurenčním prostředí**. Je nutné dobře zvážit pro a proti. Také potřeba prostoru pro rozvoj osobnosti a vlastního názoru (je-li dítě

pouze ve svém prostředí a hodnotové skupině, bude se to muset naučit později).“

- *„Naopak **děti už se často mohou lépe vyjádřit** k tomu, co jim více vyhovuje.“*
- *„Na druhém stupni považuji za nepostradatelné pro dítě učit se spolubytí ve své vrstevnické skupině, ze které bude pravděpodobně pocházet většina jeho přátel, **potencionálně budoucí partner, kolegové v práci...**“*
- *„Ind. vzdělávání bych **více doporučila na 2. st.** Na 1. st. bych spíše podpořila docházku do školy, dítě si v tomto věku vytváří důležité sociální dovednosti a není třeba ještě takové specializace a rozvoj talentu jako pak na 2. stupni, kde může být individuál vhodnější.“*

Na tomto místě je možné vidět různost názorů na tuto problematiku. Někteří individuální vzdělávání na 2.stupni ZŠ nepodporují z různých důvodů (vrstevníci, izolace, duševní zdraví). Jiní na druhou stranu tato rizika nevidí.

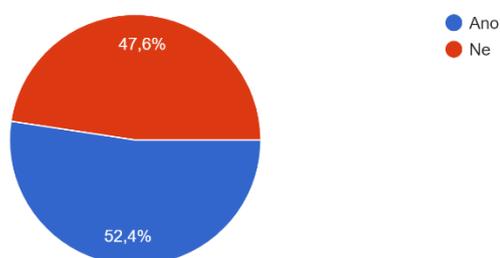
5.1.6. Zkušenosti s ne/doporučením individuálního vzdělávání

Ze čtvrté části dotazníku je možné odvodit, jak poradenští pracovníci vnímají svou roli v doporučení IV.

Z odpovědi na otázku, zda již někdy nedoporučili IV a z jakého důvodu, lze usuzovat, že někteří nechávají rozhodnutí zcela na rodičích, většina ale své vyjádření zvažuje, a ne vždy individuální vzdělávání doporučí.

Graf 11 - Nedoporučení IV

Už jste někdy nedoporučil/a individuální vzdělávání?
42 odpovědí

Některé důvody nedoporučení se překrývají s vnímanými riziky. Mezi důvody nedoporučení byly uvedeny například pochybnosti o rodinném prostředí, obtíže dítěte, na které rodiče nemají náhled, chybějící hranice ve výchově, nejasná rodinná anamnéza (podezření na zneužívání), vzdělávací zanedbanost dítěte, extrémně ochranný přístup rodičů, neschopnost poskytnout vedení, rodina extrémně uzavřená, s vyhraněnými hodnotami, narušení sociálního vývoje dítěte a posilování strategie úniku, nepodpoření separace.

Jeden odborník uvedl „Rodiči se snažíme vysvětlit možná rizika, rozhodnutí rodič se ale odklonit nenechá, půjde pro doporučení jinam.“

6. Výsledky a interpretace kvalitativního sběru dat

Zde budou představeny údaje podle jednotlivých témat, které byly zjištěny v rámci rozhovorů s rodiči individuálně vzdělávaných dětí na druhém stupni ZŠ.

6.1. Popis rodin

Rodina č. 1 měla 4 děti, z toho jedno v 8. třídě doma vzdělávané. Učí se doma od 1. třídy ZŠ s malou přestávkou v komunitní škole. Některé předměty učí rodič, na některé se schází s dětmi v IV, se kterými se vzdělávají společně.

Rodina č. 2 měla 6 dětí, z toho 2 děti na druhém stupni ZŠ v 7. a 9. třídě na IV. V domácím vzdělávání jsou 6 let. Všechny předměty učí rodiče, zároveň vyučují i další děti v IV online formou.

Rodina č. 3 měla 1 dítě v 8. třídě na IV od 1. třídy ZŠ. Učí se doma s jedním rodičem.

Rodina č. 4 měla 3 děti v IV, z toho jedno v 9. třídě na IV od poloviny 7. třídy. Učí se sebeřízeně.

Rodina č. 5 měla více dětí, z toho jedno na druhém stupni ZŠ v 7. třídě na IV. Většinu předmětů učí rodiče, na některé předměty sdílí učitele s ostatními dětmi v IV.

Rodina č. 6 měla jedno dítě v 9. třídě ZŠ, jsou druhý měsíc v IV. Učí se doma.

Rodina č. 7 měla 2 děti, z toho jedno v 8. třídě v IV. Po celou dobu školní docházky navštěvuje komunitní školu.

6.2. Důvody k individuálnímu vzdělávání

Rodiče uváděli různé důvody, které je vedly k rozhodnutí vzdělávat své děti doma.

Někteří byli inspirováni zahraničím, konkrétně ve dvou případech Spojenými státy. Většina byla nespokojena se situací ve školství, s tím jak a co se děti učí a zároveň vyjadřovali své obavy ohledně škodlivých vlivů od učitelů a spolužáků, které by jejich děti mohly ve škole potkat.

Bylo pro ně důležité, aby děti zažili učení bez zkoušení a stresu. Tři uváděli příznivou finanční situaci, která jim domácí vzdělávání umožňuje. Jedna rodina uváděla jako důvod komplikované dojíždění z místa bydliště do školy. Dvě se pro IV rozhodly kvůli zdravotním důvodům. Pro další bylo IV nezbytné kvůli pobytu v zahraničí. Pro dvě rodiny bylo důležité pocítovat svobodu i v rámci vzdělávání svých dětí. Zároveň bylo pro pět rodin zásadní přizpůsobení výuky schopnostem dítěte. Jeden rodič uvedl jako inspiraci pro IV příklady Ester Ledecké a Krkavčí matku.

Jedna rodina vyjádřila jako hlavní důvod přání dětí, jedna křesťanské důvody a téměř všechny své zklamání ze školy.

6.3. Způsob přezkušování

Šest rodičů uvedlo způsob přezkoušení pomocí portfolia. Jedna rodina uvedla, že v některých předmětech kmenová škola vyžaduje vyplnění online testů dvakrát týdně. Čtyři rodiče zmínili, že mají „svou“ metodičku, která je provází v průběhu vzdělávání a zároveň je přezkúsuje.

6.4. Jak vidí názory odborných pracovníků – vrstevníci, jiná autorita, jiné hodnotové systémy, sociální izolace, rozvoj nadání.

Při každém z rozhovorů byly rodiče dotazováni na to, jak vnímají důraz pracovníků poraden při doporučování IV na to, zda má dítě kontakty s dalšími vrstevníky a s jinou dospělou autoritou, než je rodič, zda dítěti nehrozí sociální izolace, zda má kontakt i s jiným hodnotovým systémem a zdali IV přispívá k rozvoji nadání.

První rodina zmínila více pravidelných aktivit, kde má dítě kontakt s vrstevníky – skaut, sportovní kroužky, výuka některých předmětů s dalšími dětmi v IV. Při těchto aktivitách má také možnost setkat se i s jinou autoritou.

Druhá rodina uvedla jako jediný kontakt mimo rodinu s dětmi z vesnice, jinou autoritu než rodiče nepovažují za podstatnou.

Dítě třetí rodiny má kontakt s vrstevníky kamarády se společnými zájmy a s dětmi z vesnice. Jezdí na výlety s ostatními dětmi v IV. S jinou autoritou se potkává na sportovních kroužkách.

Čtvrtá rodina má dítě v IV od sedmé třídy. Má tudíž kamarády z původní školy a z kroužků, na jinou autoritu je zvyklé.

Pátá rodina kontakt s vrstevníky zajišťuje prostřednictvím skauta, sportovního kroužku, hodin náboženství, stýkají se s několika dalšími dětmi v IV. Využívají vzdělávací programy různých institucí, kde je zajištěn kontakt s autoritami.

Šestá rodina má dítě v IV teprve velmi krátce. Na vrstevníky i jiné autority je dítě zvyklé.

Sedmá rodina má dítě v komunitní škole. Má tak zajištěn kontakt jak s vrstevníky, i když vzhledem k malému kolektivu není tak pestrý, tak s jinými autoritami.

Z rozhovorů vyplynulo, že rodiče si nemyslí, že by jejich dítěti hrozila sociální izolace. Tři rodiče připustili, že žijí v určité sociální „bublině“ a kontakt s jinými hodnotami může být omezen. Nevnímají to negativně, ale spíše jako výhodu a ochranu před nežádoucími vlivy.

Všichni rodiče se shodli na tom, že se díky časové flexibilitě děti mohou věnovat do hloubky činnostem, které děti zajímají, např. ornitologii. Explicitně o nadání hovořili v souvislosti s hudebním a výtvarným nadáním.

6.5. Zkušenosti rodičů s pedagogicko-psychologickými poradnami

Rodiče uváděli nejrůznější zkušenosti s poradnami při doporučení IV. Od psychologů, kteří nevyžadovali osobní setkání, po ty, „co to nedali zadarmo“. Některým návštěva poradny v ničem nepomohla a brali ji jako „nutný byrokratický úkon“. Někteří ji vnímali jako příjemně trávený čas.

Jeden rodič uvedl, že poradny mají důležitou kontrolní roli u problematických rodičů. Jiný rodič označil návštěvu jedné konkrétní poradny jako „očistec“. Pouze jeden rodič na spolupráci s poradnou ocenil odbornou pomoc a vstřícné jednání.

Závěr

Tato bakalářská práce pojednává o individuálním vzdělávání žáků na druhém stupni základních škol se zaměřením na odborné názory pracovníků pražských pedagogicko-psychologických poraden a jejich srovnání s názory rodičů s dětmi v individuálním vzdělávání.

Vzhledem k tomu, že neexistuje Metodický pokyn MŠMT k postupu při posouzení vhodnosti IV pro poradenská zařízení, postupují jednotliví pracovníci nejednotně. Názorová pluralita v této oblasti se ukázala i ve výsledcích dotazníkového šetření v rámci této práce. Na jedné straně jsou pracovníci, kteří nechávají rozhodnutí své dítě vzdělávat doma zcela na rodičích, na druhé straně jsou tací, kteří IV na 2. stupni ZŠ doporučí pouze ve výjimečných případech.

Na čem se však téměř všichni shodují, je potřeba vrstevnických vztahů obzvláště ve věku dětí staršího školního věku z důvodu budování identity, při jejímž nedostatku hrozí dítěti sociální izolace. Odborníci vnímají přínos individuálního vzdělávání v přizpůsobení vzdělávání zájmům, schopnostem i zvláštnostem dítěte. Shodně mají zkušenost s různou kvalitou kontroly výstupů vzdělávání v závislosti na kmenové škole.

Celkově byl postoj odborníků k IV spíše kladný. Výrazněji však byla vnímána rizika. Rozdíl v přístupu k IV skupiny „zkušených“ a skupiny „teoretiků“ se ve výsledcích dotazníku ukázal jen nepatrně. Skupina „zkušených“ měla k IV celkově pozitivnější postoj.

Z kvalitativního šetření vyplynulo, že rodiče obavy odborníků nesdílejí. Zároveň se většina z nich snaží dětem vytvořit vhodné podmínky nejen z hlediska vzdělávacího, ale i sociálního.

V budoucnu by bylo zajímavé a důležité zaměřit se na samotné aktéry individuálního vzdělávání, zejména na jejich sociální dovednosti a začlenění do společnosti. V České republice je na toto téma jen jedna pilotní studie.²²

²² KOSTELECKÁ, Yvona. *Sebepojetí absolventů domácího vzdělávání a jejich spolužáků: pilotní studie* | | Pedagogická orientace. *Časopisy Masarykovy univerzity* [online]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/10340>

Seznam literatury

- BOČKOVÁ, Kateřina. *Domácí vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-824-9 S.43, 50, 110
- COOPER, Bruce S., Frances R. SPIELHAGEN a C. (Carlo) RICCI. *Homeschooling in new view*. Second edition. Charlotte, NC: Information Age Publishing, Incorporated, 2016 - 2016, 1 online resource (257 p.).s.7, 60-65. ISBN 1-68123-352-5.
- GREY. Nejzákladnější svobodou je svoboda skončit - SvobodaUčení.cz. *Posouváme hranice vzdělávání - SvobodaUčení.cz* [online]. Copyright © 2021 SvobodaUčení.cz [cit. 07.12.2021]. Dostupné z: <https://www.svobodauceni.cz/clanek/nejzakladnejsi-svobodou-je-svoboda-skoncit-2/>
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde, 2003. s. 323. ISBN 80-7201-417-x
- KAŠPAROVÁ, Irena; LÁNÍKOVÁ, Marie. Centralizovat, nebo rozvolnit? Analýza diskuse o individuálním vzdělávání na půdě Poslanecké sněmovny ČR optikou teorie modernity Petera Wagnera. **Studia paedagogica**, [S.l.], v. 21, n. 3, p. 41–61 (50), lis. 2016. ISSN 2336-4521. Available at: <<https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/1544>>. Date accessed: 07 pro. 2021 doi:<http://dx.doi.org/10.5817/SP2016-3-3> S.59
- KOSTELECKÁ, Yvona, Andrea BELÁŇOVÁ, David HÁNA, Irena KAŠPAROVÁ, Jakub PIVARČ a Zuzana SVOBODOVÁ. *Domácí vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s.61. ISBN 978-80-7603-187-6.
- KOSTELECKÁ, Yvona, HÁNA David. *Domácí vzdělávání v kontextu evropských vzdělávacích systémů*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-994-0.

- KOSTELECKÁ, Yvona. *Sebepojetí absolventů domácího vzdělávání a jejich spolužáků: pilotní studie* | | Pedagogická orientace. *Časopisy Masarykovy univerzity* [online]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/10340>
- MERTIN Václav. Pedagogicko-psychologické aspekty individuálního vzdělávání. *Časopis Pedagogika* ISSN 0031-3815 (Print), ISSN 2336-2189 (Online). *Wordpress a webový hosting PedF* [online]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1969> S.412
- PTÁČEK Radek, KUŽELOVÁ Hana. *Vývojová psychologie pro sociální práci* [online]. Copyright © [cit. 19.11.2021]. S.45-47. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954010/psychologie.pdf/91da3174-0856-99ce-5c24-2704a0cc7d55>
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026204039. – poslední vydání S.102
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0 s. 209-252.
- ČESKO. Zákon č. 178/2016 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-178>
- ČESKO. Čl. 33 odst. 1 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 17. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2#cl33-1>
- ¹ ČESKO. fragment #f1349088 sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 15. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104#f1349088> Anglický originál dostupný z <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201577/v1577.pdf>

- ¹United Nations Treaty Collection [online]. Copyright © [cit. 04.12.2021].
Dostupné z:
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201577/v1577.pdf>
- ČESKO. fragment #f1420975 sdělení č. 209/1992 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 8. 12. 2021]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209#f1420975>
- ČESKO. § 40 a § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 27. 2. 2021. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20210227?porov=20210101#p41>
- ¹ČESKO. fragment #f5834117 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 26. 11. 2021]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72#f5834117>
- Informace a doporučení MŠMT k individuálnímu vzdělávání 2018.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 30.11.2021]. Dostupné z:
<https://www.msmt.cz/file/46873/> s.4
- KPPPB - Formuláře ke stažení. KPPPB - [online]. Dostupné z:
<http://www.kpppb.cz/index.php?page=formulare-ke-stazeni>
- Pedagogicko-psychologická poradna F-M [online]. Copyright © [cit. 21.12.2021]. Dostupné z: http://www.pppfm.cz/pdf/Dotaznik_vzdelavani.pdf
- Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna. / *Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna* [online]. Dostupné z: <https://www.kppp.cz/poradna/ke-stazeni>
- Programové prohlášení. Kdo jsme [online]. Dostupné z:
http://www.domaciskola.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=487

Seznam grafů

<i>Graf 1 - počet žáků v individuálním vzdělávání na druhém stupni základních škol dle statistických dat Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. Graf sestaven autorkou na základě údajů ze statistických ročenek</i>	13
<i>Graf 3 - Průměrné hodnoty otázek</i>	57
<i>Graf 4 - Ochuzuje vztahy</i>	64
<i>Graf 5 - Omezí vývoj</i>	64
<i>Graf 6 - Zájmy a schopnosti</i>	64
<i>Graf 7 – IV nekvalitní vzdělání</i>	65
<i>Graf 8 – IV umožní hodnoty.....</i>	65
<i>Graf 9 – IV a omezení hodnot. systémů.....</i>	65
<i>Graf 10 – Kvalita dle kmenové školy</i>	66
<i>Graf 11 - Faktory pro IV.....</i>	68
<i>Graf 12 - Nedoporučení IV</i>	71

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1- Celkově postoj</i>	56
<i>Tabulka 2 - Celkově přínos.....</i>	57
<i>Tabulka 3 - Celkově rizika</i>	58
<i>Tabulka 4 - Postoj – „zkušený“</i>	59
<i>Tabulka 5 – Postoj - „teoretici“</i>	60
<i>Tabulka 6 – „Zkušený“ - vnímání rizik.....</i>	61
<i>Tabulka 7 - „Teoretici“ - vnímání rizik</i>	61
<i>Tabulka 8 – „Zkušený“ - hodnocení přínosu.....</i>	62
<i>Tabulka 9 – „Teoretici“ - hodnocení přínosu</i>	62

Přílohy

Ukázka vyplněného dotazníku

12.11.21 18:43 Názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy. 1

22

Názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy.

Označte, prosím, na které, do jaké míry souhlasíte či nesouhlasíte s daným tvrzením.

1. Individuální vzdělávání může být obohacením pro děti i rodiče.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

2. Individuální vzdělávání může prohloubit vztah mezi rodičem a dítětem.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☒	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

3. Individuální vzdělávání ochuzuje dítě o vrstevnické vztahy ve věku, kdy to zvlášť potřebuje.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

4. Individuální vzdělávání chrání dítě před vzájemným srovnáváním s vrstevníky.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

5. Individuální vzdělávání je vhodné pro sociálně neobratné děti, které na snahu vyjít s vrstevníky vyčerpají většinu energie.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

6. Individuální vzdělávání může omezit vývoj dítěte, protože je vyčleněno z vrstevnické skupiny, která je nezbytná pro budování identity a brání v odpoutání se od rodičů.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☐	☒	☐	rozhodně nesouhlasím

7. Individuální vzdělávání podporuje nechtěnou exkluzivitu dítěte, které by raději chtělo zapadnout, být tzv. normální.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☐	☒	☐	rozhodně nesouhlasím

8. Individuální vzdělávání umožňuje vzdělávání přizpůsobit zájmům, schopnostem i zvláštnostem dítěte.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

9. Individuální vzdělávání dává příležitost rozvíjet mimořádné nadání, které je časově náročné.	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☒	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

https://docs.google.com/forms/d/1oNKGfA-ukeHEyRutnp530PLJcmv2hzLbav0K5lg5M4/edit#response=ACYDBNggbQOucUWmfr16arSvaU7C_5... 1/4

12.11.21 18:43

Názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy.

10. Individuální vzdělávání může dítěti poskytnout nekvalitní vzdělání, např. když rodič není dostatečně odborně vybaven nebo není vybaven technicky/finančně.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☐	☒	☐	rozhodně nesouhlasím

11. Individuální vzdělávání umožňuje vzdělávání aktivnějšími metodami, prakticky, do větší hloubky než ve škole.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

12. Individuální vzdělávání umožňuje rodičům vychovávat dítě v hodnotovém systému, který považují za důležitý.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

13. Individuální vzdělávání může omezit dítěti kontakt s jinými hodnotovými systémy mimo rodinnou kulturu.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☒	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

14. Individuální vzdělávání je užitečné ve chvíli, kdy je dítě ve škole šikanované.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☐	☒	☐	rozhodně nesouhlasím

15. Individuální vzdělávání chrání dítě před negativními vlivy rozšířenými ve většinové populaci - šikanou, závislostí na digitálních technologiích, drogami, násilím, zhoubným vlivem v partách.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☐	☒	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

16. Individuální vzdělávání může kompenzovat časté absence.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

17. V individuálním vzdělávání zažívají děti méně stresu a napětí, jsou tak zdravější.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

18. Je v pořádku, když individuální vzdělávání administrativně zaštiťuje docházku do vzdělávací skupiny/komunitní školy/školy, která není v registru MŠMT.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

19. Kontrola kvality vzdělávání se liší podle zvolené kmenové školy.

	1	2	3	4	5	
zcela souhlasím	☐	☒	☐	☐	☐	rozhodně nesouhlasím

https://docs.google.com/forms/d/1oNKGfA-ukeHEyRutnp530PLJcmv2hzLbav0K5lg5iM4/edit#response=ACYDBNggbQOudWmfr16arSvaU7C_5... 2/4

12.11.21 18:43

Názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy.

Jiný názor:

IV je zcela v kompetenci rodičů. Pokud dítě nemá speciální vzdělávací potřeby, PPP nemá důvod nesouhlasit. A i v případě speciálních potřeb se dají nastavit podpůrná opatření pro žáka.

Co je pro Vás důležité, když se vyjadřujete k individuálnímu vzdělávání?

- Prohloubení vztahu rodič-dítě
- Kontakt s vrstevníky
- Vhodné pro sociálně neobratné děti
- Podpora nadání
- Ochrana dítěte před sociálně patologickými jevy - šikana
- Administrativní záštita komunitní školy (školy mimo rejstřík MŠMT)
- Kompenzace častých absencí
- Absence jiné autority než rodiče
- Rozvoj individuality
- Vhodné pro dítě s SPV
- Nežádoucí izolace
- Jiné: Zcela v kompetenci rodičů, oni mají za dítě odpovědnost.

Rozdíl v individuálním vzdělávání na 1. a 2. stupni základní školy

prosím napište

V čem vidíte rozdíl při vyjádření se k individuálnímu vzdělání na 1. a na 2. stupni?

V ničem. Pouze vznáším dotaz, kdo zajistí výuku odbornějších předmětů.

Vaše zkušenost s individuálním vzděláváním.

Vnímáte nárůst počtu dětí v individuálním vzdělávání v posledním roce v důsledku zkušenosti rodin s distanční výukou?

- Ano
- Ne
- Jiné:

Jak často se vyjadřujete k individuálnímu vzdělávání na 2.stupni ZŠ?

	1	2	3	4	5	
Velmi často (vícekrát za školní rok)	☒	☐	☐	☐	☐	Vůbec

Už jste někdy nedoporučila individuální vzdělávání?

- Ano
- Ne

Z jakého důvodu/jakých důvodů nedoporučujete individuální vzdělávání?

Zohledňuji jen dobu kontrolního vyšetření dítě věku a potřeb dítěte.

Zde prosím vyberte, zda jste psycholog, speciální pedagog či sociální pracovník a z jaké jste PPP (nepovinné).

12.11.21 18:43

Názory pracovníků pedagogicko-psychologických poraden na individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy.

Jsem

- psycholog
- speciální pedagog
- sociální pracovník
- Jiné

Pracuji v pedagogicko psychologické poradně

- pro Prahu 1, 2 a 4
- pro Prahu 3 a 9
- pro Prahu 5
- pro Prahu 6
- pro Prahu 7 a 8
- pro Prahu 10
- PPPP
- KPPP
- Jiné: soukromé PPP

Gleesh není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

https://docs.google.com/forms/d/1oNKGfA-ukeHEyRutnp530PLJcmv2hzLbav0K5lg5fM4/edit#response=ACYDBNggbQOudWmfr16arSvaU7C_5... 4/4